

LUNDS UNIVERSITET
Campus Helsingborg

Utveckla idag Bevara imorgon

- Ett hot mot den historiska staden som destination?

Handledare:

Lena Eskilsson

Ola Thufvesson

Författare:

Sophie Eklund

Sarah Lundberg

Hanna Mäkitalo

Sammanfattning

Uppsatsens titel: Utveckla idag Bevara imorgon - Ett hot mot den historiska staden som destination

Universitet Institution: Lunds Universitet, Campus Helsingborg, Service Management

Ämne/Nivå: Kandidatuppsats Service Management 15 hp

Seminariedatum: 5:e juni 2008

Författare: Sophie Eklund, Sarah Lundberg, Hanna Mäkitalo

Handledare: Lena Eskilsson, Ola Thufvesson

Nyckelord: *Destinationsutveckling, historiska städer, bevarande, utveckling, motsättning, Dubrovnik*

Syfte: Syftet med denna uppsats är att identifiera och analysera motsättningen som uppstår mellan bevarande och utveckling i en historisk stad. En fallstudie av Dubrovnik i Kroatien får exemplifiera undersökningen.

Metod: Vi ansåg att en empirisk undersökning var nödvändig för att komplettera teorin. Valet av att utföra fallstudien i Dubrovnik grundar sig i att denna är en turiststad samt en historisk stad som innehar ett rikt kulturarv. Vi har använt oss av djupintervjuer med kunniga nyckelpersoner som representerar olika avdelningar i the City of Dubrovnik samt genomfört observationer i den urbana miljön.

Teoretiska utgångspunkter: Undersökningen tar sin utgångspunkt i teorier om destinationsutveckling och kulturarvsturism i städer samt de konsekvenser som dessa teorier tar upp angående bevarande och utveckling.

Slutsatser: Vår undersökning har genom empirisk- och teoretisk analys identifierat den motsättning som finns mellan bevarande och utveckling i historiska städer. I analysen har det framkommit att Dubrovniks främsta mål med destinationsutveckling är att uppnå ekonomisk utveckling. Detta sker ofta på bekostnad av bevarandet av det kulturella värdet samt invånarnas levnadsförhållande. Denna fokus på ekonomisk utveckling resulterar i de flesta fall i kortsiktiga projekt, vilket i det långa loppet kan vara negativt. De olika aktörerna uttrycker olika viljor och saknar en gemensam målsättning. Uppsatsen har påvisat att det är en utmaning för destinationer att balansera resurser för bevarande och utveckling. Dessutom har den bidragit till flera öppningar för vidare forskning inom detta område.

Abstract

Title: Development today Conservation tomorrow - A threat against the historical town as a destination

University and Department: Lund University, Campus Helsingborg, The department of Service Management

Course: Bachelor thesis Service Management 15 ECTS

Seminar date: 5th of June 2008

Authors: Sophie Eklund, Sarah Lundberg, Hanna Mäkitalo

Advisors: Lena Eskilsson, Ola Thufvesson

Key words: *Destination development, historical towns, conservation, development, antagonism, Dubrovnik*

Purpose: The aim of this thesis is to identify and analyse the antagonism between conservation and development which occurs in historical towns. A field study of Dubrovnik in Croatia will exemplify the study.

Method: Our standpoint was that an empiric study needed to complement the theory. The choice to do the field study in Dubrovnik is based on the fact that it is a tourist- as well as an historical town which posses a rich cultural heritage. Primary material was gathered through interviews with key persons in Dubrovnik. We also carried out observations in the urban environment.

Theoretical framework: The base of the study is theories in destination development and cultural heritage tourism in historical towns as well as the consequences expressed in these theories concerning conservation and development.

Conclusion: Our thesis identifies the antagonism between conservation and development based on the theoretical research. Moreover the study adds a perspective to the research through the identification of further dimensions of this antagonism. We found that Dubrovnik's main goal with destination development is to achieve economical development. This often happens on the expense of conservation of the cultural value and its inhabitants living conditions. This focus on economical development and high profit mainly result in quick fixes which can be negative for the sustainability of the town. Another conclusion stated a challenge which historical towns are faced with concerning the resources between conservation and development.

Vi vill tacka...

Helsingborgs stad för resestipendiet vilket gett oss möjligheten att åka till Dubrovnik
för att utföra intervjuer och observationer

...

Sten Nordqvist, ordförande i vänortskommittén för hjälpen med kontakter i Dubrovnik

...

Zdenka Golusic, kanslichef på the City of Dubrovnik för hjälpen att komma
i kontakt med intressanta intervjurespondenter

...

Agency for Physical Planning, Urbanisation and Environmental Protection in Dubrovnik,
Institute for the Restoration of Dubrovnik

&

Dubrovnik Tourism Board

för det öppna och vänliga mottagandet vi har fått

...

Våra handledare Lena Eskilsson och Ola Thufvesson för bra guidning genom uppsatsdjungeln

...

Och till sist vill vi tacka varandra i gruppen för ett gott och givande samarbete.

Sophie Eklund
sma05se1@student.lu.se

Sarah Lundberg
sma05sl2@student.lu.se

Hanna Mäkitalo
sma05hma@student.lu.se

Helsingborg våren 2008

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	7
1.1 Balans mellan bevarande och utveckling – En utmaning	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	8
1.3 Disposition	9
2. Metod.....	10
2.1 Vad vi har gjort och varför	10
2.2 Fallstudie av Dubrovnik.....	10
2.3 Datainsamling.....	11
2.4 Intervjuer	11
2.4.1 Förberedelser.....	12
2.4.2 Tillgång till fältet, Kontakter och Respondenter.....	12
2.4.3 Intervjusituationer.....	13
2.5 Observation av motsättningen i Dubrovnik	14
2.6 Kritik av metoder	15
3. Dubrovnik – från flyktingar till turister	16
4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp.....	19
4.1 Destinationsutveckling i staden.....	19
4.2 Motsättning mellan stadens aktörer.....	19
4.3 Förklaring av begreppen bevarande och utveckling	21
5. Bevarandedimensioner i den historiska staden	23
5.1 Det fysiska bevarandet	23
5.1.1 Bevarad stadsbyggnad och gamla gator.....	23
5.1.2 Ringmurens hinder och möjligheter.....	24
5.2 Rumsligt bevarande – Staden som helhet	24
5.3 Sociala aspekter – Skiftande motiv till kulturarvsbevarande.....	25
6. Utvecklingsdimensioner i den historiska staden	26
6.1 Trender och turism – En fysisk utveckling	26
6.2 Utveckling av det urbana rummet	27

6.3 Drivkraft eller käppar i hjulet? Den sociala dimensionens balansgång	28
6.3.1 Kommodifiering, ett hot mot kulturarvet?	28
6.3.2 Regenerering – Robin Hoodeffekt eller ej?	29
7. Bevarande och Utveckling – Teoretiska slutsatser.....	30
8. Analys av motsättningen i Dubrovnik.....	32
8.1 Påtagliga motsättningar i den fysiska miljön	32
8.1.1 Motsättningens materialisering.....	32
8.1.2 Trängselproblemet - En subjektiv fråga.....	33
8.1.3 Turister som sandpapper.....	35
8.2 Dubrovnik som helhet. Ett tusenbitarpussel?	35
8.2.1 Snabba lösningar och långsiktig planering	35
8.2.2 Iscensättning – Ett spel för galleriet?	36
8.2.3 Åretruntturism på gott och ont	37
8.2.4 Insiders vs. Outsiders	38
8.2.5 Resursfördelning mellan tillfälliga och permanenta invånare	38
8.3 Dubrovnik som social spelplan	39
8.3.1 Världskulturarvets förutsättningar.....	39
8.3.2 Den dyra gamla staden	40
8.3.4 Turismens konsekvenser för invånarna.....	40
9. Slutsatser och Diskussion.....	42
9.1 Det teoretiska gapet.....	42
9.2 Motsättningen öga mot öga	42
10. Avslutning	47
Källförteckning.....	49
Bilaga 1 Intervjuguide	
Bilaga 2 Karta över observationsområdet	

Figurer

Figur 1: Karta över Kroatien <<http://sv.wikipedia.org/wiki/Bild:Hr-map.png>> s 16

Figur 2: Karta över Dubrovnik <http://www.dubrovnik-apartments.com/SE/mapa_velika.htm> s 17

Figur 3: Tak i den gamla staden, Foto: Sarah Lundberg 2008-04-25 s 34

Figur 4: Restaureringsprojekt, Foto: Sarah Lundberg 2008-04-23 s 34

Figur 5: Norra ingången till den gamla staden, Foto: Sarah Lundberg 2008-04-25 s 35

1. Introduktion

Turism, destinationsutveckling och historiska städer, här får Ni en bakgrund till uppsatsens ämnesområden. Utmaningen som rör dessa ämnesområden problematiseras och leder fram till uppsatsens syfte. I slutet av kapitlet presenterar vi uppsatsens upplägg.

1.1 Balans mellan bevarande och utveckling – En utmaning

Tourism is [...] a phenomenon that exists, good or not so good. Millions of people travel. One cannot stop them. They will come, so let them be used as a source for development.

(Kuban, 1978, s. 84)

Turismindustrin som fenomen är en viktig faktor att ta hänsyn till inom destinationsutveckling. En huvudsaklig innebörd av destinationsutveckling är att öka platsers attraktivitet. Dessutom innebär det att genom strategiska beslut kombinera politiska och ekonomiska viljor som existerar på en plats (Landry, 2004, s. 26). Destinationer möter en mängd komplexa utmaningar inom styrning och utveckling. Då de måste tillgodose behov från både turister och turistrelaterade verksamheter så väl som från invånarsamhället, lokala affärsverksamheter och industrier (Howie, 2003, ss. 74 & 1).

Det är känt att turism påverkar hur städer bevaras och utvecklas (Orbasli, 2000, s. 101; Hjalager, 2007, s. 438; Khalid Zakaria El Adli Imam, 2003). Konflikter gällande exploatering och överanvändandet av platser ur både miljömässiga- och sociala synvinklar har fått stor uppmärksamhet inom turismforskning: *The rapid expansion of tourism is responsible for adverse environmental and socio-cultural impacts* (Khalid Zakaria El Adli Imam, 2003, s 2). Dessa konflikter som uppstår på grund av turism innehåller flertalet problem gällande utveckling och bevarande (Robinson & Boniface, 1999, ss. 6-7).

Historiska städer fungerar ofta som populära turistdestinationer då de förutom det vanliga utbudet av shopping, underhållning och boende även erbjuder attraktioner av historiskt och kulturellt värde. Kulturarvsturismen som ofta uppkommer i historiska städer växer snabbare än någon annan gren av turismindustrin (Richter i Pearce och Butler, 1999, ss. 10-12). Genom involvering och bidrag från olika internationella organisationer så som UNESCO, ICOMOS och The Council of Europe, har kulturarv blivit mer känt som en länk mellan stadsliv och utvecklingsprocesser. Bevarande och utveckling av kulturarv rör fysiska och arkitekturiska

områden samt ekonomiska och sociala aspekter. Inom turislitteraturen uttrycks svårigheten i att balansera dessa aspekter (Orbasli, 2000, ss, 1 & 13; Meethan, 2001, s. 26). Eftersom bevarande är en oerhört viktig faktor för städer med ett rikt kulturarv kan det enligt turismforskaren Frank Howie (2003) uppstå konflikter mellan bevarande och utveckling i staden (s. 204). Aylin Orbasli (2000), som forskat kring turism i historiska städer, hävdar att de krafter från turism som kan förstöra platser även kan skapa förutsättningar för utveckling och kontinuitet om krafterna riktas åt rätt håll (s. 129).

Vi har uppmärksammat att det förekommer tudelade utvecklingsprocesser inom destinationer som besitter ett kulturarv. Dessa innebär att destinationer å ena sidan är progressiva och strävar mot en positiv ekonomisk utveckling och ökad modernisering. Å andra sidan finns det krafter som strävar mot bevarandet av historien och det kulturella arvet. Vi har även sett att balansgången mellan bevarande och utveckling utgör en utmaning för destinationer och forskningen kring destinationsutveckling och kulturarvsturism är omfattande. Däremot har vi ej funnit tidigare studier som fokuserar på den direkta motsättningen mellan utveckling och bevarande i en historisk stad. Vi anser därför att en empirisk undersökning krävs för att komplettera den rådande forskningen. Detta gör vi genom att utföra en fallstudie av staden Dubrovnik i Kroatien. Dubrovnik är en stor turistdestination vilket gör det till en intressant stad för studera motsättningen mellan bevarande och utveckling i. Dessutom är Dubrovnik en historisk stad som förvaltar ett världskulturarv vilket gör det till en plats där motsättningen torde bli extra tydlig.

1.2 Syfte och frågeställningar

Problematiken ovan har lett oss fram till syftet med denna uppsats som är att identifiera och analysera motsättningen som uppstår mellan bevarande och utveckling i en historisk stad. En fallstudie av Dubrovnik i Kroatien får exemplifiera undersökningen. De frågor vi ämnar besvara är:

- ❖ Hur tydliggörs aspekter av motsättningen mellan utveckling och bevarande i Dubrovniks urbana miljö?
- ❖ Hur yttrar sig motsättningen bland olika aktörer inom Dubrovnik som destination?

1.3 Disposition

Resterande del av uppsatsen består av tre huvuddelar indelade i nio kapitel. Den första delen inkluderar kapitlen 2 och 3. **Kapitel 2** presenterar de metoder som använts samt arbetets tillvägagångssätt. **Kapitel 3** presenterar staden Dubrovnik i Kroatien där uppsatsens empiriska fallstudie genomfördes. Läsaren får här en inblick i stadens utveckling samt får ta del av geografisk fakta.

Den andra delen innehåller en teoretisk diskussion och inleder med **kapitel 4** som presenterar uppsatsens teoretiska utgångspunkter. Dessa är den rådande synen på *destinationsutveckling* samt de två begreppen *bevarande* och *utveckling*. Därefter erbjuder **kapitel 5**, Bevarandedimensioner i den historiska staden, en mer djupgående teoretisk diskussion av bevarandets innebörd i historiska städer. Kapitlet är strukturerat utefter fysiska, rumsliga och sociala dimensioner av bevarande. **Kapitel 6** presenterar på motsvarande sätt innebörden av begreppet utveckling. Slutligen drar **kapitel 7** samman de teoretiska perspektiven på bevarande och utveckling och utgör en övergång mellan teori och analys.

Den avslutande delen inleder med **kapitel 8** där vi analyserar balansgången mellan bevarande och utveckling utifrån fallstudien i Dubrovnik. Här besvarar vi frågeställningarna. Strukturen följer teorikapitlen utefter dimensionerna fysisk, rumslig och socialt. **Kapitel 9** presenterar slutsatserna som framkommit genom analysen och diskuterar dem ur både fallspecifikt och generellt perspektiv. **Kapitel 10** fungerar som en avslutning där vi reflekterar över vårt resultat samt blickar framåt genom att ge förslag på vidare forskning.

2. Metod

Hur har vi gått till väga och varför har vi gjort som vi gjort? Detta kapitel kommer att beskriva det tillvägagångssätt vi har haft under arbetet med uppsatsen.

2.1 Vad vi har gjort och varför

Vi hade innan arbetsprocessen en förkunskap och förståelse för ämnet destinationsutveckling. Denna förförståelse ville vi undersöka och fördjupa genom att utföra en empirisk analys. Vi har genomgått forskningsprocessen i enlighet med metodförfattaren Allan Brymans (2001) rekommendationer för samhällsvetenskapliga metoder (ss. 20-22). Till en början innebar processen att vi fördjupade oss i litteraturen. Ämnet tar sin grund i de begrepp, den debatt och de teorier som rör hanterandet av historiska städer som destinationer och tydliggör motsättningen mellan utveckling och bevarande inom dessa. Litteraturstudien tydliggjorde motsättningen vilket ytterligare förstärkte syftet med uppsatsen. Insamling av data skedde genom intervjuer, observationer och studier av vetenskapliga tidskrifter samt böcker i ämnet.

2.2 Fallstudie av Dubrovnik

Valet av fallstudie grundade sig i att vi empiriskt ville undersöka den motsättning som vi funnit i teorin. Designen passar dessutom väl ihop med de kvalitativa metoderna deltagande observation samt semistrukturerad intervju. Vi valde att göra vår fallstudie i Dubrovnik därför att den i egenskap av historisk stad har speciella förutsättningar för destinationsutveckling. Dels är Dubrovnik sedan länge en välkänd turistdestination och tar varje år emot ett stort antal turister i förhållande till dess yta. Dessutom är delar av staden UNESCO listad som ett världskulturarv. Det faktum att staden omges av en mur ger den ytterligare intressant för fallstudien då den ringar in en begränsad yta samt har ett historiskt värde. Staden kämpar sedan 1992 med att bygga upp och restaurera skadorna orsakade under Jugoslavienkriget. Det pågår även en ekonomisk återhämtning av staden då kriget orsakade en stor ekonomisk tillbakagång.

Av ovanstående anledningar får Dubrovnik exemplifiera hur motsättningen mellan bevarande och utveckling uttrycker sig i en historisk stad. Vår fallstudie genomförs med hjälp av kvalitativa metoder (Bryman, 2006, ss. 64-69) och vårt syfte är därför inte att bevisa företeelser kvantitativt i staden. Trots att Dubrovnik som historisk stad får stå som exempel betyder inte det att resultatet är representativt för alla historiska städer (Bryman, 2006, s. 93).

Meningen är dock att vissa aspekter ska kunna kännas igen och att undersökningen kan ge en inblick i hur motsättningarna mellan bevarande och utveckling kan te sig i en historisk stad med en ringmur. Det finns ett flertal andra städer med liknande förutsättningar som skulle kunna var intressanta att studera i samma syfte exempelvis Visby och Tallinn.

De egenskaper av flexibilitet och strukturlöshet som det kvalitativa tillvägagångssättet erbjuder (Bryman, 2001, s. 249), har varit betydelsefulla i och med att fältstudien genomfördes i en annan kulturell kontext än vår egen. Det går aldrig att helt förbereda sig på alla händelser som kan uppkomma i främmande kontexter så som språkbarriärer och kulturkrockar. Vi har därför även studerat metodlitteratur som hjälper oss att vara medvetna om kulturella skillnader i intervjusituationer (Shaa, 2004).

2.3 Datainsamling

Litteraturansamlingen (Bryman, 2001, s. 21) skedde genom att söka i vetenskapliga artikeldatabaser samt genom facklitteratursökning. Vi har medvetet valt att använda böcker som givits ut av etablerade förlag inom turismforskning. För att komplettera med en mer aktuell forskning har vi även använt oss av vetenskapliga tidskrifter. Dessutom har vi använt oss utav material i form av dokument från Institute for Spatial Planning and Environmental Protection i the City of Dubrovnik. De bistod med en kopia av the City of Dubrovniks strategiska utvecklingsplan The Master Plan. Av respondenterna på Dubrovniks Tourism Board fick vi dessutom ett par sidor press release med bakgrundsfakta och statistik. Från Institute for the Restoration of Dubrovnik fick vi presentationen 25 years of the restoration of Dubrovnik som vi använt delar utav. Nedan beskrivs metoderna intervju och observation närmare.

2.4 Intervjuer

Vi valde att använda djupintervjuer med kunniga nyckelpersoner som metod, för att få en inblick i hur verkligheten ter sig i den historiska staden. Syftet med att utföra djupintervjuer var att se ett uttryck för motsättningen, mellan utveckling och bevarande i Dubrovnik. Valet att utföra kvalitativa intervjuer grundar sig i att de är öppna i sin karaktär. Denna öppenhet skulle vara till vår fördel då vi inte ville låsa respondenterna att tänka i termer av motsättningar. Snarare ville vi ge dem möjlighet att öppet ge uttryck för den eventuella

motsättningen, genom att berätta hur de uppfattar sin omvärld utifrån de frågor vi ställde (Kvale, 1997, s. 82; Bryman, 2001, s. 250).

2.4.1 Förberedelser

Då vi i förväg inte hade insikt i hur planeringsarbetet och det operativa arbetet med bevarande och utveckling sker i Dubrovnik hade vi förberett breda frågor och teman för att veta inom vilka områden vi skulle hålla oss till under intervjusituationen. Vi utformade en semistrukturerad intervjuguide (Bilaga 1; Kvale, 1997, s. 95) att använda vid de olika intervjuerna. Den innehöll samma frågor till alla respondenter med undantag för ett antal inriktningsspecifika frågor, med tanke på de olika respondenternas specialområden. Strukturen på intervjufrågorna var utformade för att leda från generella frågor in på mer specifika. Respondenterna fick inte tillgång till frågorna innan intervjutillfället och var därför oförberedda på vad intervjun specifikt skulle handla om. Detta berodde dels på att vi inte visste vilka vi skulle intervjua förrän vi mötte Zdenka Golusic, kanslichef på the City of Dubrovnik. Det var även ett medvetet val från vår sida. Att respondenterna inte fick reda på frågorna innan kan ses som både negativt och positivt. Vi anser att i detta fall är det övervägande positivt då vi ville få så öppna svar som möjligt. Om respondenterna hade fått frågorna i förväg skulle detta kunna ha uppmärksammat dem på att det var en motsättning vi ville undersöka, något som vi befarade skulle begränsa vår möjlighet att få öppna och mer djupgående svar.

2.4.2 Tillgång till fältet, Kontakter och Respondenter

Vår fallstudie av Dubrovnik möjliggjordes dels genom ett stipendium som delades ut av Helsingborgs stad. Tack vare detta fick vi genom Helsingborgs stads vänortskommitté tillträde till fältet (Bryman, 2001, s. 278). Vår observation av staden utspelar sig i en öppen miljö medan intervjuerna tog plats i en mer slutna (Bryman, 2001, s. 279). Vi fick tillträde till denna slutna miljö genom vår kontakt, Sten Nordqvist, ordförande för vänortskommittén i Helsingborg. Han vidarebefordrade en lista på de intervjuer vi önskade till kanslichef, Golusic. Vi fick dock inte klartecken till någon av dessa intervjuer innan vår avfärd. Däremot hade vi ett möte inbokad med Golusic där intervjuerna vi önskat kunde fastställas. Vi gjorde ett kriteriumurval till våra intervjuer eftersom de efterfrågade intervjupersonerna hade relevant kunskap för undersökningens syfte. Dessutom var de alla nyckelpersoner med specifik kunskap inom de områden vi avsåg undersöka genom att de representerar olika aktörer inom destinationsutveckling i en stad. Vi fick intervjuer med:

- *Maja Madiraca*, Head of **Agency for Physical Planning**, Urbanisation and Environmental Protection, samt tre av hennes assistenter som deltog i egenskap av medrespondenter och tolkar.
- *Ivanka Jemo*, Head of **Institute for the Restoration** of Dubrovnik, tolken Maro Bijelic som även han uttalade sig under intervjun utifrån egen kunskap samt stadsarkitekten Andrija Tolja. Denne bidrog även med perspektiv i sakfrågor rörande bevarande och utveckling.
- *Jelka Tepsic*, Director of Dubrovnik **Tourism Board** och ansvarig för Public Relations Maja Milovic

Genomsnittstiden för var och en av de tre intervjutillfällena var en timme. Totalt deltog nio personer varav en person vid varje tillfälle utgjorde vår efterfrågade nyckelperson. De övriga medverkande har alla gett perspektiv utifrån den institution de representerar och har bidragit till att uppfylla undersökningens syfte. På grund av att flertalet personer deltog vid intervjutillfällena kommer vi i analysen att referera till namnet på den institution som respondenterna representerar och inte till specifika personer.

2.4.3 Intervjusituationer

Redan under första intervjun stötte vi på språkbarriär, ett ofta förekommande problem som uppstår vid intervjuer med respondenter från andra länder (Shah, 2004, s. 561). De flesta av våra respondenter hade bristande engelskkunskaper vilket gjorde att frågor ibland missförstods eller att svaren var svårtolkade. Vid intervjun med Dubrovniks stadsplanerare Madiraca var även hennes tre assistenter medverkande. Dessa verkade både som spontana tolkar samt att de svarade på våra frågor. Vid intervjun med Tourism Board kunde de båda respondenterna engelska och intervjun flöt på utan större missförstånd. Under intervjun med Jemo Head of Institute for the Restoration var engelsklärare Bijelic närvarande i egenskap av tolk. Han hade dock även kunskap i ämnet vilket medförde vissa problem vid tydningen av intervjun då det var svårt att urskilja huruvida han översatte eller själv svarade på frågorna. Vi är medvetna om att användandet av tolk vid intervjuer innebär större risk för missförstånd. Vidare var de tolkar som medverkade inte professionella, vilket förstärkte risken för feltolkningar.

Intervjuerna var upplagda på så vis att en av oss var ansvarig för att ställa de förskrivna frågorna och följa strukturen enligt intervjuguiden medan de andra två antecknade och ställde

följdfrågor. Vi använde oss av följdfrågor, varav vissa var ledande, för att förtydliga svaren och för att stärka tillförlitligheten (Kvale, 1997, s. 146). Trots att två personer förde anteckningar under intervjuerna valde vi att spela in dem, eftersom det minskade risken för att viktig information gick förlorad (Kvale, 1997, s. 149).

Vi transkriberade en intervju var, men bestämde i förväg vilket tillvägagångssätt vi skulle använda oss av för att transkriberingarna skulle bli så lika i stil som möjligt (Kvale, 1997 ss. 85 & 46). Vi valde att inte ordagrant skriva ned vad som sades utan tog bort överflödiga ord samt bitar av intervjuerna som inte var av någon relevans för ämnet. Vid transkriberingarna stötte vi alla på ett problem som uppstått till följd av att det var flera respondenter närvarande vid intervjuerna och endast en mp3-spelare användes för inspelning. Det förekom nämligen att de olika respondenterna pratade i munnen på varandra, fyllde i meningar eller pratade med olika av oss intervjuare på samma gång. Detta ledde till att delar av intervjuerna inte gick att tyda på inspelningen. Tack vare antecknandet minskar risken för att något av betydelse har missats trots att delar inte går att uppfatta på inspelningen.

2.5 Observation av motsättningen i Dubrovnik

Som en andra del i fältstudien samt för att komplettera den empiri som intervjuerna gav, valde vi att observera ett antal teman i Dubrovnik. Observationen har vi begränsat till de geografiskt avgränsade områdena innanför den gamla stadens murar samt det närmsta kontaktområdet utanför murarna. Dessutom valde vi att observera den nya hamnen utanför kontaktområdet samt det närliggande affärsdistriktet (Bilaga 2).

Anledningen till att vi valde att använda oss av observation som metod var för att vi inte enbart ville förlita oss på forskning och intervjuer. För att få ett bredare empiriskt material ville vi komplettera intervjuerna med observation. Detta gjorde vi genom att observera området där undersökningen tar plats för att se hur och om konflikten visar sig. För att inte missa relevanta aspekter och för att öka undersökningens validitet beslutade vi att göra upp ett antal teman att utgå ifrån. Observationen skedde inte vid ett koncentrerat tillfälle utan var mer spontan och pågick hela tiden under de dagar vi befann oss i Dubrovnik, det vill säga mellan den 22 och 29 april 2008. Detta fungerade så att vi alltid bar med oss anteckningsblock och reflekterade över våra olika observationsteman. Dessa berörde motsättningar i den fysiska miljön, så som gammalt och nytt och hur det passar ihop, husens utseende samt allmänna attityder hos servicearbetare.

2.6 Kritik av metoder

Vi är medvetna om att vårt observationssätt kan verka diffust men vi anser att detta var det bästa sätt för oss att observera på. Vår förkunskap i ämnet hjälpte oss att urskilja viktiga aspekter under observationens gång samt att sälla empiri redan på plats. På grund av den tidsbegränsning som föreligger uppsatsskrivandet hade vi inte möjlighet att använda oss av ytterligare metoder. Vi är medvetna om att textanalys, av till exempel broschyrer samt dokument, skulle ha kunnat förstärka empirin och därmed även resultatet. Vidare är alla de respondenter som vi intervjuade från the City of Dubrovnik. Om vi istället hade valt att även intervju och uppmärksamma privata aktörers synvinkel skulle resultatet kunnat bli bredare och även visat andra aspekter av motsättningen.

Tillvägagångssättet med spontana följdfrågor vid intervjutillfället kan ha negativ inverkan på resultatets validitet. Då vi hade förkunskap i ämnet samt hade syftet i fokus så motverkade vi detta (Bryman, 2006, s. 88). Vi kan däremot kritisera vår reliabilitet. Observationerna följde breda huvudteman och utfördes under en hel veckas tid. Dessutom innehöll våra intervjuer spontana följdfrågorna. Våra observationer och intervjuer blir därmed svåra att imitera. Trots detta anser vi att reliabiliteten är tillräckligt hög då en liknande undersökning troligen skulle påvisa en motsättning mellan utveckling och bevarande, även om andra konkreta exempel skulle tas upp (Bryman, 2006, s. 86).

3. Dubrovnik – från flyktingar till turister

Dubrovniks historia är händelserik och turbulent. Nedan får Ni ta del av vissa godbitar från grundandet av staden till hur den har kommit att bli turiststaden den är idag. Vi bjuder även på lite geografisk fakta.

Figur 1: Karta över Kroatien

Dubrovnik ligger i södra Kroatien och grundades på 600-talet av flyktingar från det forna Romarriket. Staden styrdes på den tiden av bysantinerna och togs sedan över av Ungern och Venedig 1205-1358. År 1382 blev Dubrovnik självständigt (Nationalencyklopedin). Staden har en koncentrerad yta och ligger placerad mellan Adriatiska Havet och den Bosniska gränsen (Reseguiden Kroatien, 2006, s. 138).

Staden har utsatts för en mängd olika ockupationer under historiens gång. Den har även flertalet gånger blivit skadad av krig och naturkatastrofer (Dubrovnik stad). Redan på 1300 talet förstod Dubrovnik vikten av att ta hand om sina besökare och regeringen skapade 1347 ett så kallat hospitium som verkade som övernattningshärbärge för utländska besökare. Under samma period började även enskilda invånare att ta emot besökare för att övernatta i deras hem, ofta i speciella gästrum (Visit Dubrovnik).

Figur 2: Karta över Dubrovnik

Den gamla staden och dess omkringliggande områden drabbades 1767 av en kraftig jordbävning där många hus och monument förstördes (Dubrovnik stad). Systemet för att ta emot gästerna klarade sig trots tragedin. Under andra halvan av 1800-talet började antalet utländska besökare till Dubrovnik att öka. År 1897 anses vara ett viktigt år för hotellindustrin i Dubrovnik eftersom Grand Hotel Imperial då slog upp sina portar till 70 rum. Detta var det första hotellet i Dubrovnik som höll en högre standard som bland annat innebar elektricitet, central värme samt yrkesmässigt utbildad personal (Visit Dubrovnik).

Kroatien har således länge varit en populär och välbesökt turistdestination (Visit Croatia). Bidragande faktor är Dubrovniks placering vid Medelhavskusten vilket gör att staden har ett milt klimat med varma och soliga somrar (Kroatiens hemsida). 1979 drabbades staden återigen av en jordbävning (Intervju Institute for the Restoration, 24/4-2008). I och med jordbävningen uppmärksammade UNESCO stadens rika kulturarv vilket ledde till att den gamla staden blev klassificerad som ett världskulturarv. 1994 utökades kulturarvet till att även omfatta de närliggande områdena (UNESCO).

Jugoslavienkriget skadade starkt turismtillströmningen. Dubrovnik utsattes för bombningarna under åren 1990-91. Tusentals bomber i varierande storlekar ledde till det förödande resultatet att 86 % av det arkitektoniska arvets yta förstördes (25 years of the restoration in Dubrovnik). Det var först efter 1995 som livet i Dubrovnik började återgå till hur det var innan kriget. Till

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

sin hjälp hade Dubrovnik UNESCO och EU som startade upp en speciell kommission för att återuppbygga stadens monument (Reseguiden Kroatien, 2006, s. 140).

The City of Dubrovnik är den kommunala myndigheten vars befogenhet täcker alla lokala verksamhetsområden så som samhälle och bostadsfrågor, fysisk och urban planering, kommunal infrastruktur och aktiviteter, ekonomisk utveckling, skydd och förbättring av den naturliga miljön med mera. Detta innebär att allmänhetens behov kan tillgodoses lokalt utan att högre nationella instanser behöver rådfrågas (Dubrovnik stads hemsida).

Det unika med Dubrovnik är stadens starka och påtagliga koppling till historien och det kulturella arvet samtidigt som det är en nutida stad. Dubrovnik är viktig för hela nationen då staden anses vara ett varumärke för Kroatiens turism. Staden bjuder på ett brett utbud av aktiviteter för besökarna, allt från intressanta museibesök till dykning i det klara vattnet (Dubrovnik, Thesaurum mundi).

Staden hade 2005 ett invånareantal på 28 400 varav cirka 1500 innanför murarna (Nationalencyklopedin; Intervju Institute For the Restoration, 24/4-2008). Idag så blomstrar återigen turismen i Dubrovnik och den största inkomstkällan för staden. Under år 2007 besökte mer än en halv miljon människor staden (Reseguiden Kroatien, 2006, s. 140; Intervju Agency for Physical Planning 24/4-2008).

4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

Här erbjuder vi Er en introduktion till uppsatsens ämnen och begrepp. Vi presenterar innebörden av destinationsutveckling i historiska städer samt begreppen bevaranden och utveckling.

4.1 Destinationsutveckling i staden

Inom turismforskning diskuteras traditionellt begreppet utveckling i samband med utveckling av platser för turism och ökad ekonomisk vinst. Tom Baum (2000), turismforskare, lyfter fram destinationsutveckling på ett sätt som för den traditionella synen ett steg längre. Denna syn innehåller, enligt Baum (2000), faktorer såsom *marknadskommunikation, marknadsföring, besöksgruppens sammansättning och betydelsen av att skapa samverkansorgan mellan lokala aktörer* (Baum, 2000, s. 3). Han kritiserar inte den traditionella synen men menar att destinationsutveckling även sträcker sig utanför turismens ramar. Faktorer så som ledarskap, utveckling av lokalsamhället, användning av tillgängliga resurser och samverkan mellan konkurrenter är minst lika viktiga att satsa på för utvecklingen av platser. Baum (2000) uppmanar lokalsamhällen att satsa mer på de egna invånarna samt uppmanar till lokalt ägande för att förhindra att ekonomiska medel flyr destinationen (s. 3).

Destinationsutveckling kan ta plats inom olika områden. Inom staden är det utökade perspektivet om att skapa balans mellan resursanvändningen för turister och invånare en viktig aspekt. Direkta investeringar i turism är inte nödvändiga, det kan löna sig i längden att satsa på till exempel infrastrukturförbättringar inom staden (Baum, 2000, s. 3). Baums syn representerar den rådande synen på destinationsutveckling som även forskare så som Howie (2003), Kotler (1993), Landry (2004), och Timothy och Boyd (2003) delar.

4.2 Motsättning mellan stadens aktörer

En aspekt av destinationsutveckling rör relationer mellan invånare och turister. Denna aspekt handlar om hur organiseringen av besökare och turistattraktioner går till samt hur en stad optimerar invånarnas roll i denna organisation. I detta arbete uppstår det ofta motsättningar mellan de två grupperna (Timothy & Boyd, 2003, s. 182). Det finns undersökningar som lyfter fram de positiva aspekterna av relationer mellan invånare och turister (Robinson & Boniface, 1999, s. 8). Daniela Jelincic (1999) skriver i en avhandling på Zagreb universitet att

Tourism becomes a factor of intercultural influence, intercultural contacts and even a factor of introducing changes in the life and culture of the host communities (Jelincic, 1999). Däremot har majoriteten av studier gjorda av relationer mellan invånare och turister visat på de aspekter som resulterar i negativa sociokulturella konsekvenser (Robinson & Boniface, 1999, s. 8). Den huvudsakliga motsättningen mellan de två, uppstår på grund av de olika roller som parterna är inblandade i. Turister har rollen som fritidsutövare medan invånarna är engagerade i arbete för att serva turisterna (Likorish et al., 1994, s. 8).

Beslutsfattare är andra exempel på aktörer inom destinationsutveckling. Linda Richter, (i Butler & Pearce, 1999) forskare inom kulturarvsturism, skriver att det finns viktiga politiska aspekter och utmaningar i utveckling av historiska städer som inte påträffas inom andra typer av destinationer (s. 108). Orbasli (2000) delar upp beslutsfattarna i historiska städer i två läger genom dikotomin insider och outsiders. Insider är de personer som är måna om platsen, det lokala och samhället. Outsiders har däremot utvecklandet av en turistprodukt som främsta intresse. Denna dikotomi kan innebära en motsättning mellan en rad olika aktörer på platsen beroende på deras intresse (s. 129).

Det finns även andra motsättningar som är typiska för historiska städer och de består, enligt Richter (i Pearce & Butler, 1999), av en rad olika aspekter. En sådan motsättning uppkommer i de maktförhållanden som uppstår mellan bevarande och utveckling av kulturarvsdestinationer. Det stora ekonomiska tillskott som turismen bidrar med till städer ger upphov till en maktkamp eftersom alla inblandade aktörer i destinationsutveckling vill ha sin del av vinsten (ss. 108-109). En annan motsättning som är typisk för historiska städer handlar om en kamp mellan det som är äkta och hur det tolkas. De politiska processer som följer med kulturarvsutveckling för turism är rättfram och handlar om att restaurera en kulturarvsbyggnad, bygga ett monument eller att kombinera underhållning med kulturberikande. Dessa processer är ofta komplicerade eftersom olika intressenter vill vara med och påverka hur staden ska presenteras för turister. Gränserna för vad som är äkta och vad som är påhittat kan bli vaga i detta arbete (Richter i Pearce och Butler, 1999, s. 118).

4.3 Förklaring av begreppen bevarande och utveckling

Destinationsutveckling i historiska städer innefattar både aspekter av utveckling och bevarande. De båda begreppen kan tolkas på olika sätt och nedan kommer några av dessa syner att presenteras.

Conservation areas are areas of quality, special character and interest. When they are designated by a local authority it is effectively a statement of intent to maintain and enhance their special character. New developments and change to existing buildings or the general environments must be in character with the area, either complementing or enhancing it. (Howie, 2003, s. 175)

Det är dock av vikt att påpeka att bevarande av en hel stad skiljer sig från bevarandet av specifika byggnader. För det första är stadsbevarande multidimensionellt och involverar byggnader, byggnadsmaterial, det urbana stadsmönstret, gator, öppna områden, grönområden och den totalomfattande stadssiluetten. För det andra så innefattar den även service av en mycket vidare ram av discipliner och personer. Bevarande av en historisk stad är influerat av politiskt beslutsfattande både på det lokala planet samt på nationell nivå. För det tredje så innefattar stadsbevarande även sociala aspekter. Användare, boende, fastighetsägare, affärsintressenter och andra invånare som använder sig av staden. Alla de som är beroende av staden för sitt livsuppehälle är en del av bevarandeprocessen (Orbasli, 2000, s. 18). I turiststäder är bevarande dock inte alltid ett positivt fenomen. Enligt Orbasli (2000) kan bevarande av kulturarv i historiska städer leda till att en turistprodukt skapas. Detta kan resultera i att stadsidentiteten går förlorad samt att den fysiska utformningen, exempelvis utbudet av affärer, förändras (ss. 16 & 65).

Orbasli (2000) har valt att dela in bevarande aspekter i tre dimensioner, nämligen den fysiska, den rumsliga och den sociala. Den fysiska dimensionen handlar främst om bevarandet av byggnader. Den rumsliga dimensionen gäller staden som helhet inklusive relationerna mellan byggnader och dess användning. Sista dimensionen, den sociala, behandlar det lokala samhället och dess invånare (ss. 18-19).

Det är inte enbart processer av bevarande som utspelar sig i en stad. Historiska städer är i behov av fortsatt utveckling, inte minst för att invånarna ska få en rättvis livssituation och kunna följa med i omvärldens modernisering. Vad som dock är viktigt är att utveckling och förnyelse håller hög kvalitet och är målinriktad (Orbasli, 2000, s. 76)... *development can be*

thought of as a philosophy, a process, the outcome or product of that process, and a plan guiding the process towards desired objectives. (Sharpley, & Telfer, 2002, s. 23). Citatet visar även den rad aspekter som utveckling innefattar. Utvecklingsteorier har ofta en holistisk syn på historiska förändringar. Utveckling involverar således sociala, moraliska, etiska samt miljömässiga aspekter för att förbättra livet för en stads invånare genom att skapa fler valmöjligheter. Turismindustrin har kommit att bli en viktig del i utveckling av städer. Den fungerar som en katalysator för utveckling. Denna utveckling har bland andra inverkan på de sociala, kulturella och fysiska aspekterna i städer (Sharpley, & Telfer, 2002, ss. 35-37, 12-13, 61-62). Utveckling av en stad påverkas följaktligen av flertalet aspekter.

Precis som Orbasli har delat in bevarandenaspekterna i de tre dimensionerna fysiska, rumsliga och sociala väljer vi att dela in bevarande- och utvecklingsaspekterna i samma dimensioner. Vi kommer i följande två kapitlen erbjuda en teoretisk fördjupning berörande begreppen bevarande och utveckling.

5. Bevarandedimensioner i den historiska staden

Vi vill i detta kapitel erbjuda Er en teoretisk fördjupning av begreppet bevarande i historiska städer. De tre dimensionerna fysisk, rumslig och social kommer att utgöra strukturen för diskussionen.

5.1 Det fysiska bevarandet

5.1.1 Bevarad stadsbyggnad och gamla gator

Inom den fysiska aspekten av bevarande i den historiska staden ligger fokus ofta på utseende. Fysiska bevarandeprojekt har en fokus på restaureringar av gamla byggnader samt den fysiska gatumiljön. De som arbetar med det fysiska bevarandet av staden är allt från arkeologer till specialarkitekter och arbetet kontrolleras ofta av stadsplanermyndigheten och bevarandeenheter (Orbasli, 2000, ss. 18-19). Den huvudsakliga utmaningen för bevarande i historiska städer är att underhålla kvaliteten av den historiska miljön trots påverkan från turismtillströmning. Det är viktigt att tänka på att den fysiska kapaciteten i en stad är begränsad (Meethan, 2001, s. 142). När en historisk stad utvecklas till ett populärt besöksmål för turister är överbelastning därför en risk. Detta kan leda till skador och slitning på den fysiska stadsmiljön (Orbasli, 2000, ss. 58 - 60).

På samma sätt som turismen kan skada den fysiska miljön kan den även fungera som en katalysator för bevarande av historiska byggnader. Det kan leda till att byggnader som inte längre kan användas för det syfte som de byggdes till, nu kan användas i turismbranschen utan att skada husets grundläggande karaktär. Dock beror graden av bevarande på vem som äger byggnaden, om det är privata, offentliga eller frivilliga organisationer (Timoty, & Boyd, 2003, s. 136).

Historiska miljöer symboliseras ofta av kulturarv, detta är områden som kännetecknas av en speciell karaktär och/eller kvalitet. När ett sådant område uppmärksammas av en lokal myndighet så sker detta ofta för att de vill behålla det unika i området. Det kan vara positivt att definiera ett kulturarv ur bevarandesynpunkt. Utveckling eller förändring i den existerande fysiska miljön måste nämligen passa in i kulturarvsmiljön antingen som komplement eller genom att fördjupa dess värde (Howie, 2003, s. 175). I vissa fall har restaurering av kulturarv lett till att platsen har tagits bort från UNESCOs världsarvslista då de har ansett att det autentiska gått förlorat i och med restaureringen. Det är därför av största vikt att vid underhåll

av ett världskulturarv iaktta försiktighet så att äktheten inte går förlorad (Creighton, 2007, s. 343).

5.1.2 Ringmurens hinder och möjligheter

Ringmurar är vanligt förekommande på UNESCOs världsarvslista. Dessa byggdes vanligtvis under medeltiden och omslöt hela staden (Nationalencyklopedin). Ringmurstäder har ofta en krigsfull och våldsam historia och har genomgått politiska och nationella förändringar (Creighton, 2007, s. 1). Murarna byggdes således som ett skydd mot dessa våldsamheter. Ringmurstäder bär speciella fysiska och sociala drag som påverkar utveckling och bevarande. Det uppstår lätt en disharmoni av kulturarvet när det gamla arvets bevarande motsätter sig utvecklingen av stadsmiljön för invånarna i nutiden. Städens fysiska begränsning blir extra tydlig i ringmurstäder då en geografisk expansion inte är möjlig (Meethan, 2001, s. 142). Ett speciellt kännetecken för ringmurstäder är även att muren delar samtidigt som den förenar samhällen (Creighton, 2007, ss. 339 & 344). En viktig riktlinje enligt UNESCO är att alla ska kunna dra fördel av världskulturarv (Creighton, 2007, s. 340), därmed blir bevarandet extra viktigt.

5.2 Rumsligt bevarande – Staden som helhet

Bevarande av urbana miljöer ur ett rumsligt perspektiv är komplicerat då de historiska delarna som ska bevaras ofta utgör en liten del av den totala stadsarealen. I historiska städer ligger dock bevarande nära sammanlänkat med planering där turismen kan ses som en positiv drivkraft i bevarande av natur och kultur. Turismen kan även skapa ekonomiska möjligheter av arvet och utnyttja detta för bevarande genom att utbilda det lokala samhället (ICOMOS, 1999, s. 1). Bevarande som är kopplat till turism kan även ta en annan vändning. Integration av turism med bevarande kan nämligen leda till att turismen på plats inte uppstår på grund av bevarande utan att bevarande uppstår för att öka turisttillströmning. Detta kan leda till ett förhastat arbete med att återskapa historiska miljöer. Det kan även leda till att delar av historien hittas på och det finns en risk att kulturen går förlorad och upplevelsen av platsen blir ytlig. Om en historiskt värdefull stad däremot är uppbyggd och anpassad efter dess invånare är det mer sannolikt att det attraherar den grupp med turister som staden efterfrågar samt att turismen gynnar lokalbefolkningen istället för stora internationella hotellkedjor (Orbasli, 2000, ss. 129-136). Speciellt viktigt för att turisminitiativ ska bli framgångsrika, är

det att övervaka invånarnas attityder till turismutveckling. Invånarnas delaktighet i planering och utveckling av en destination är även nödvändig för att utvecklingen av platsen ska bli långsiktigt hållbar (Garcia et al., 2008, s. 98).

5.3 Sociala aspekter – Skiftande motiv till kulturarvsbevarande

Urbant bevarande är fundamentalt baserat på förståelsen av en plats, inte endast dess rumsliga och utseendemässiga kvalitéer utan även det lokala samhällets värden och förändring (Orbasli, 2000, s. 132). *Civilisation resides in communities, not in things and the conservation of the objects is not enough when communities are changing and developing.* (Sharpley & Telfer, 2002, s. 8). En stads invånare har stor betydelse i att bevara kulturarvet för framtida generationer. Trots detta har många invånare lärt sig att turisterna inte förstår det verkliga värdet i kulturen. Turisterna föredrar att endast ta till sig den del av kulturarvet som överensstämmer med tidigare uppfattningar och förväntningar (Sharpley & Telfer, 2002, s. 221).

Det är inte endast invånarnas uppfattning om vad besökarna efterfrågar i en historisk miljö som påverkar bevarandet. Offentliga och privata aktörer i staden representerar olika roller vilket även innebär att de har olika mål med bevarandet. Graden av bevarande av kulturarv beror på vem som är ägare till det. Dallen J. Timothy och Stephen Boyd (2003) forskare inom kulturarvsturism identifierar tre grupper av huvudägare till kulturarvsplatser som har skiftande motiv med sina ägarskap. De två största av dessa utgör offentliga och privata aktörer. De offentliga aktörernas primära mål som ägare är att bevara kulturarvet. Det sekundära målet är att kulturarvet ska vara tillgängligt för allmänheten, det ska ha ett utbildande syfte, generera intäkter för platsen samt verka som katalysator för turismutveckling. Privata ägare till kulturarvsplatser har däremot som primärt mål att generera ekonomisk vinst. Sekundärt mål är att öka antalet besökare (Timothy & Boyd, 2003, ss. 135-137). Bevarandet av kulturarvet är för dem sekundärt men är samtidigt en nödvändighet för att den ekonomiska lönsamheten ska vara bestående (Orbasli, 2000, s. 136).

Bevarandet är högst troligt att bli ett betydande problem där den byggda miljön och det vida historiska arvet bidrar till statusen av en stad och nation i sin helhet. Bevarandet kan därmed leda till att konflikter uppstår vid planering och utveckling (Howie, 2003, s. 204).

6. Utvecklingsdimensioner i den historiska staden

Vi placerade in bevarandenaspekter under tre dimensioner. Här kommer Ni på liknande sätt få ta del av en fördjupning av utveckling. Detta underlättar för Er när vi senare analyserar dynamiken och identifierar motsättningarna dem emellan.

6.1 Trender och turism – En fysisk utveckling

Den fysiska utvecklingen av städer har sedan 1980-talet fått större uppmärksamhet till följd av nya konsumtionsmönster världen över. Dessa har skiftat från konsumtion av massproducerat gods till en mer lyx och exklusivitetsinriktad konsumtion. Stadsplanering som huvudsakligen fokuserade på byggnader och kulturplanering förvandlades till en drivkraft för den liberala marknadens konsumtionsmönster. I och med denna utveckling förändrades även arkitekternas professionella roll från att bli bärare av en samhällsenlig vision om förbättring av urbana miljöer, till att bli mer beroende av enskilda investerare och aktörers krav. Detta har påverkat den fysiska utvecklingen och utseendet av städer, bland annat genom skapandet av fragmenterade, specialdesignade och spektakulära byggnader (Hall, 2006, ss. 106-107).

Denna trend inom stadsutveckling uttrycks på en rad olika områden i urbana miljöer. Inom stadskärnor manifesteras utvecklingen på flera håll genom upprustning av nedgångna fysiska miljöer, samt genom försök att återuppliva stadskärnor efter affärernas stängningstid. Utvecklingen av städer som tog fart under 1980-talet har kallats för re-imagination (Hall, 2006, s. 108) av stadskärnor. Det finns flertalet exempel på fysiska element i stadscentra som är resultat av denna utveckling. Ett sådant element är områden inom staden som speglar kulturarv och historia. Dessa fysiskt avgränsade områden behöver inte vara skapade utan kan vara redan existerande områden med historisk arkitektur och värden (Hall, 2006, ss. 107-108).

Flera forskare lyfter fram den växande trenden inom kulturarvsturism och dess påverkan på det förvaltade kulturarvet (Orbasli, 2000; Jefferies, 2001). Dessa studier lyfter dock sällan fram hur turismen direkt påverkar den fysiska utvecklingen av platser. Rapporten PICTURE (Dumont et. al., 2005) lyfte fram den fysiska påverkan på kulturarv till följd av turismutveckling. Den räknar upp en rad aspekter av fysisk påverkan. Dessa inkluderar positiva och negativa aspekter. Medan de positiva aspekterna av turismutveckling ofta har samband med bevarande av miljöer, kulturarvsbyggnader, monument och kyrkor är de negativa aspekterna tvärtom kopplade till ökad turism i en stad.

6.2 Utveckling av det urbana rummet

Eftersom den rumsliga aspekten av utveckling innefattar planering av staden som helhet är det ofta stadsplaneringsenheten inom kommuner som har ansvaret för den rumsliga utvecklingen (Orbasli, 2000, s. 19). Stadsplaneraren har som uppgift att tillgodose många viljor i sitt arbete. Dels finns det privata aktörer såsom turismorganisationer som gör anspråk på mark för kommersialisering samt att invånarna ställer krav på grönområden, funktionalitet i stadens rum, lättframkomlighet och så vidare.

Den rumsliga aspekten av stadsutveckling handlar förutom den övergripande planeringen av staden, även om specifika distrikt för turism. Inom ramen för stadsutveckling och planering kan en stad delas in i olika turistzoner som har specifika karaktärsdrag. Historiska delar i en stad kan utgöra sådana distrikt. Historiska distrikt har länge varit viktiga inom städer av flera anledningar. De attraherar stora turistströmmar då intressanta byggnader, monument och museum finns samlade och ofta är lättillgängliga för fotgängare. Den historiska staden som distrikt kan ses som konstruktioner utifrån olika perspektiv beroende på vilken intressegrupp som är representerad. Det talas om arkitektens och historikerns stad, stadsplanerarens och destinationsutvecklarens, samt om turisternas historiska stad. När aktiviteter för turister koncentreras till distrikt av denna typ uppstår konsekvenser för hela staden (Pearce, 2001, ss. 932-933).

En annan rumslig aspekt av utveckling är den skiftning i säsong som de flesta destinationer upplever (Jefferies, 2001, s. 153). Denna problematik har uppmärksamats av flertalet forskare (Leask & Yeoman, 1999; Deegan & Dineen, 1997), problemet de belyser innebär att en plats tar emot stora turistgrupper under vissa perioder av året (Jefferies, 2001, s. 153; Deegan & Dineen, 1997, s. 247, Leask & Yeoman, 1999). Den ojämna fördelningen av turismen under året får konsekvenser, såsom arbetslöshet och underutnyttjande av resurser under lågsäsong (Deegan & Dineen, 1997, s. 247), för både invånarna av destinationen samt för de som besöker destinationen under dessa perioder.

Fördelning av turismströmmar under året är även en viktig aspekt att ta hänsyn till vid utveckling (Jefferies, 2001, ss. 142-143). Destinationer har traditionellt behövt anpassa sig till turisternas resvanor under året som ofta beror på när skollov och semestrar infaller. I och med

att det kortsiktiga resandet ökar, genom weekendresor och liknande, har turistströmmarna spridits mer jämnt under året (Deegan & Dineen, 1997, s. 247). Turismen är dock fortfarande i stor utsträckning säsongrelaterad och det är därför upp till destinationerna att hantera problem som uppstår genom att utöka utbudet under året (Jefferies, 2001, ss. 142-143).

6.3 Drivkraft eller käppar i hjulet? Den sociala dimensionens balansgång

De sociala aspekterna av stadsutveckling och utveckling av turism handlar dels om beslutsfattarnas roller inom destinationer. Likorish et al. (1994), forskare inom destinationsutveckling belyser att regeringar på både national och lokal nivå har en viktig roll för utveckling i städer. De framhäver även att det är viktigt att städer och destinationer har en fungerande och effektiv avdelning för turismfrågor. Den huvudsakliga rollen för de statliga turismorganisationerna är att utveckla politiska riktlinjer för turismutveckling, på nationell såväl som lokal nivå. Vidare skriver Likorish et al. (1994) att den lokala regeringen har en viktig roll i destinationsutveckling. Den reglerar och sätter upp ramar för utvecklingen samt fungerar som operativ aktör genom att utföra åtgärder för utveckling som stimulerar platsens anpassning till den privata marknaden och näringslivet (s. 121).

Den lokala regeringens olika roller, står ofta i motsättning till den privata sektorns roll i turism och stadsutveckling. De privata aktörerna inom destinationsutveckling utgörs ofta av turismindustrin (Johns & Mattson, 2005, ss. 605-616). Deras bidrag till platser sker främst genom den ekonomiska marknadsutvecklingen (Orbasli, 2000, s. 129). I takt med att de privata aktörerna inom en stad får större inflytande genom utveckling av marknadsplatser ökar risken att platser blir till kommodifierade produkter (Ek & Hultman, 2007, s. 15).

6.3.1 Kommodifiering, ett hot mot kulturarvet?

More and more, what has become to be known as 'heritage' is becoming consumer driven and so is the authenticity that is attached to it as historic towns becomes products which are being modelled to be acceptable to the market. (Orbasli, 2001, s. 16)

Citatet visar den koppling kommodifiering har till städer som förvaltar ett rikt kulturarv. Kulturarvsdebatten uttrycker en stark oro och kritik mot kommodifiering av historiska platser och kulturarv i och med turismutveckling. Stadslandskapet är en arena för historiebruk i

kommersiella syften. Detta eftersom staden utnyttjas av både näringsidkare och turister som bidrar till att generera ekonomisk vinst till lokalsamhället (Orbasli, 2000; Nilsson i Ek & Hultman, 2007, s. 80). Även Tim Hall (2006) och Kevin Meethan (2001), forskare inom ekonomisk geografi respektive turismpolicy, uppmärksammar detta faktum. Hall (2006) lyfter fram att platsers attraktivitet ökar genom kommodifiering medan Meethan (2001) lyfter fram de negativa aspekterna såsom att autenticiteten går förlorad (s. 90). Detta varugörande av kulturarvet kan även få konsekvenser för lokalbefolkningen på en plats genom att den kulturella diversifieringen kvävs och utvecklingen leder till att lokalbefolkningen identifierar sig med den stereotypa och enkla bilden av kulturen (Braunerhielm, et al., 2002, ss. 64-67). Dessutom bidrar kommodifiering till att upplevelsen av en plats kan blir ytlig (Orbasli, 2000, s. 16).

6.3.2 Regenerering – Robin Hoodeffekt eller ej?

Nära sammanlänkat med kommodifiering är regenerering. Detta är en viktig del av destinationsutveckling eftersom det innebär medvetna ingripanden för att förhindra en stads naturliga förfall. Den inkluderar bland annat förbättringar i den fysiska miljön och livskvaliteten för invånarna. Begreppet har breddats under åren till att även inkludera ekonomiska, sociala och miljömässiga mål.

Ökad turismtillströmning genom regenerering innebär positiva ekonomiska följder för städer då det därmed skapas så kallade trickle-down- samt multiplier effekter. De pengarna som turister spenderar under ett besök leder bland annat till att nya jobbtillfällen skapas samt att investerare lockas till platsen. Dessa nya jobbtillfällen leder till ökad konsumtion bland invånarna vilket ger utslag i den lokala ekonomin (Hall, 2006, ss. 130-132). Regenerering kan även ha negativa effekter på ett samhälle. Enligt Hall (2006) har teorier som förespråkar regenereringsaktiviteter fått mycket kritik då dessa trickle-down effekt inte främjar de missgynnade utan är till för de rika. Han menar också att när ett område blir regenererat stiger priserna så att boende tvingats att flytta och lämna rum för dem som kan betala för husen och lägenheterna (s. 143). En annan konsekvens av regenerering av staden är att vissa hus rivs i syfte att ge plats åt den nya utvecklingen. Ofta är det hus med lågt värd där människor med lägre inkomster bor. De nya byggnaderna, ofta exklusiva hotell och konferenscenter, byggs i syfte att ackommodera turister och affärsverksamheter vilket försvårar för lokalbefolkningen att hitta bostäder (Hall, 2005, ss. 143-144).

7. Bevarande och Utveckling – Teoretiska slutsatser

Vi kommer i detta kapitel att presenterar för Er de slutsatser som teoriavsnittet lett fram till. Detta görs delvis genom att föra samman de olika forskarnas synvinklar angående bevarande och utveckling i destinationsutveckling av historiska städer.

I teoriavsnittet framkommer en rad olika synvinklar av destinationsutveckling i historiska städer. Utifrån teorin är det tydligt att olika aktörers intressen och mål med bevarande samt mål med utveckling utgör en av de huvudsakliga motsättningarna i en historisk stad. Att kombinera och koordinera de olika aktörerna är även en grundläggande aspekt av destinationsutveckling. De olika aktörernas intressen uttrycker i sin tur olika aspekter av bevarande och utveckling. Vad vi kan konstatera är att lokalbefolkning och professionella i kulturarvssektorn har olika syn på kulturarvet samt har olika syften med bevarandet och förmedlandet av det till besökare och invånare.

Teorin visar även att begreppen bevarande och utveckling inom en destination överlappar varandra på många håll. Det framkommer till exempel att turismen ofta ses som en stark faktor till förändringar i staden som destination vad gäller utveckling då turisternas krav på moderniteter och utbud är stort. Samtidigt ses turismen även ha en betydande roll för bevarandet av traditioner och kulturarv även om forskning tyder på att bara en bråkdel av de verkliga traditionerna bevaras. Detta är en följd av att turister gör selektiva urval av vad de accepterar och vill lära sig. En orsak till detta, är enligt teorin, att destinationer iscensätter delar av sitt kulturarv för turister i kommersiella syften. En av de största utmaningarna i destinationsutveckling av kulturarvsområden är därmed att svara på nya trender inom turism och rekreation. Utan att gå miste om det bästa av det gamla samt att hålla hög kvalitet i bevarandet och utan att förstöra platser och störa dess invånare. Det tydliggörs i teorin att flertalet risker förekommer vid destinationsutveckling i historiska städer. Dessa innebär speciella förutsättningar och ställer krav på att utveckling eller bevarande inte ska leda till att äktheten av platsen försvinner.

Teorin visar att destinationsutveckling berör flera aspekter i en historisk stad. Dessa aspekter är svåra att avgränsa eftersom de påverkar varandra. Det framgår även att det finns svårigheter i att balansera bevarande och utveckling i den. Dels beror denna balansgång på aktörernas skiftande intressen samt att de har olika motiv mellan bevarande och utveckling vilket

påverkar resursfördelningen mellan turister och invånare. Turislitteraturen uttrycker att balansen mellan negativa och positiva aspekter av turism försvåras i och med att turismen i städer är säsongrelaterad.

Det teoretiska underlaget har lyft fram ett antal motsättningar inom destinationsutveckling. Däremot lyfter teorin sällan fram direkta motsättningen mellan dessa utvecklings- och bevarandeprocesser. Tidigare forskning tar inte upp bevarande och utveckling som en motsättning i sig utan behandlar dem separat. Den belyser snarare konsekvenser av enbart bevarande eller konsekvenser av enbart utveckling. Vi anser därför att det inom forskningen saknas en diskussion kring motsättningar mellan bevarande och utvecklings processer. I kommande analys ska vi därför sammanföra de olika dimensionerna av utveckling och bevarande i destinationsutveckling av den historiska staden Dubrovnik.

8. Analys av motsättningen i Dubrovnik

Du har nu kommit fram till analysen där syftet är att lyfta fram den motsättning som är utgångspunkt för våra frågeställningar. Dessutom vill vi undersöka om den motsättning vi identifierat i litteraturen verkligen existerar i Dubrovnik. Analysen är strukturerad enligt samma teman som teoridelen.

8.1 Påtagliga motsättningar i den fysiska miljön

8.1.1 Motsättningens materialisering

Skadorna på Dubrovniks monument och sevärdheter, som förstördes i jordbävningen 1979 samt under bombningarna 1991-1992, var omfattande (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Dubrovnik har genomgått en snabb återuppbyggnad efter jordbävningen och senare Jugoslavienkriget. I observationen (22-28/4-2008) av den gamla staden var detta en faktor som var tydlig. I egenskap av fotgängare och observatör av huvudgatan Stradùn och de närliggande kvarteren ser vi inga tecken på dessa skador på vare sig husfasader, monument eller gator. Delar av den gamla staden uppfattade vi inte som naturliga utan snarare iscensatta. Detta berodde dels på att vi kunde se att en del byggnader inte var original utan återuppbyggda. Detta stämmer överens med Orbaslis (2000) påstående att historiska städer ofta förhastar återskapandet av gamla byggnader för att skapa en scenisk uppbyggnad (ss. 131-132). Det faktum att vissa delar var rena och välskötta, främst huvudgatan Stradùn och närliggande gator, förstärkte detta intryck. När vi vandrade på muren och hade möjlighet att observera baksidan av det iscensatta, kunde vi se att dessa delar inte var lika rena och prydliga. Uppifrån muren gick det att se skador på hus från kriget samt lägenheter i behov av renovering. I de delar av gamla staden där lokalinvånare fortfarande bor kvar, är husen nedgångna och slitna (Observation, 22-28/4-2008). Dessa observationer förstärker vår uppfattning om att delar av den gamla staden är iscensatta och uppsnyggade för turister. Ett tecken på att Dubrovnik går mot att bli turisternas historiska stad.

Under intervjun med Institute for the Restoration (25/4-2008) påtalar de att tak som restaureras i nuläget har tre olika färger för att smälta in i den gamla miljön. De tak som reparerades direkt efter bombningarna har dock bara en färg på tegelplattorna. Skillnaden på taken är tydlig när vi observerar staden uppfifrån muren (se figur 3, Observation, 22-28/4-2008). Detta tyder på att Dubrovnik har insett att förändringar i den fysiska miljön bör passa in i kulturarvsmiljön.

Trots ett omfattande och snabbt restaureringsarbete i den gamla staden är det långt ifrån färdigt. Exempelvis fattas det enligt Institute for the Restoration (25/4-2008) fortfarande 250 miljoner dollar för att reparera skadorna som uppstod under jordbävningen 1979. Tourism Board säger att det främst är fasaderna som är restaurerade och sällan insidorna av husen: *you can not see anything from the outside, nothing* (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Detta faktum, att det inte finns några fysiska spår efter skadorna på huvudgatan men att respondenterna påstår att restaureringsarbetet av den är långt ifrån färdigt, tyder på att restaureringen skett av estetiska skäl. En aspekt som förhöjer det estetiska intrycket och som vi uppmärksammade under observationen (22-28/4-2008) av den gamla staden är att vid de platser som restaurering pågick var arbetet väl dolt. Arbetsplatserna var övertäckta med träpanel som smälte in i den naturliga byggnadens material (se figur 4). Detta tyder på en vilja att vara diskret vid restaurering för att inte förstöra helhetsintrycket.

Figur 3: Tak i den gamla staden

Figur 4: Restaureringsprojekt

8.1.2 Trängselproblemet - En subjektiv fråga

Det är enligt Meethan (2001) viktigt att ha stadens fysiska område i beaktning då det sätter begränsningar för besöksantalet. Det är därför angeläget för städer att det finns ett kontrollsystem för detta. I Dubrovniks gamla stad är kapaciteten naturligt begränsad av

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

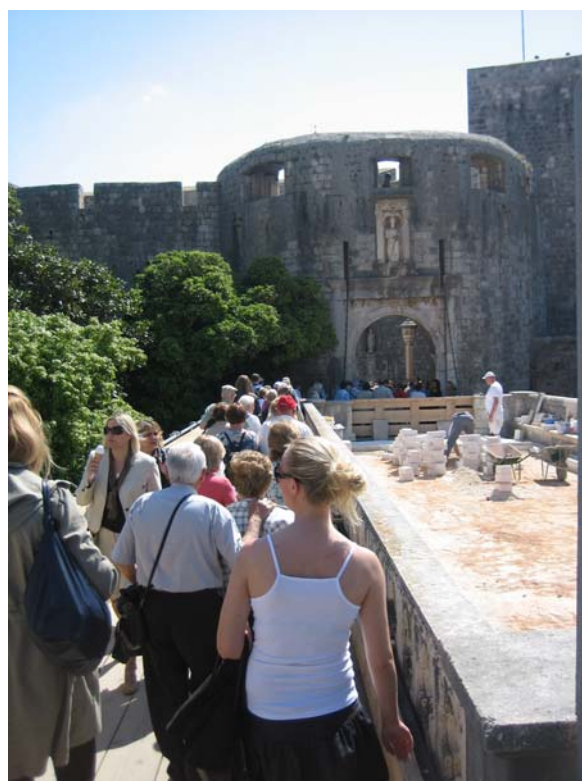
ringmuren samt det faktum att det endast finns fyra ingångar (Observation, 22-28/4-2008). Institute for the Restoration anser att det borde finnas riktlinjer för hur många människor som kan vistas i den gamla staden samtidigt då trängsel är ett påtagligt problem: *You can hardly move through the pillar gate [...] it was blocked, couldn't go on, couldn't go back* (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Likaså lyfts detta fram under intervjun med Agency for Physical Planning:

There is no rule! They accept what they can and last summer that was a problem because they can't enter or go out. The police had to come and deal with the problem. There is nothing you can do. You can and you cannot, It is very difficult to say on the gate its full! (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008)

Agency for Physical Planning belyser problemet ytterligare genom att säga:

... it's very hard to adapt all these tourists to this small part. It's a very small town. [...] these days people from here can walk [...] but maybe in two three days or even one month you can't even walk in Dubrovnik because there are more and more and more tourists. (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008).

Under vår observation (22-28/4-2008) var det uppenbart att trängsel till följd av den begränsade kapaciteten uppstår även under den tidiga säsongen (se figur 5). Särskilt påtaglig blev trängseln i den gamla staden under helgen då flertalet kryssningsfartyg lade till i Dubrovniks hamn. Uppfattningen om att det borde finnas kontrollerande riktlinjer för antalet som kan vistas innanför murarna på samma gång delades dock inte av Tourism Board. De anser att Dubrovnik inte har tillräckligt många besökare. Argumentet de använder är att staden fortfarande inte är uppe i samma antal övernattningar som innan kriget. Dessutom

Figur 5: Norra ingången till den gamla staden

lyfter de fram att turismen är deras största inkomstkälla och att alla i Dubrovnik på ett eller

annat sätt lever av den (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Resonemangen ovan tyder på att det finns en motsättning mellan de olika aktörerna angående besöksantalet i Dubrovniks gamla stad. Den ekonomiska utvecklingen genom turistinkomster prioriteras av vissa medan andra ser konsekvenserna av detta.

8.1.3 Turister som sandpapper

En viktig utmaning för historiska städer är att säkerställa att kvaliteten på fysiska byggnader bibehålls. Detta är särskilt viktigt att beakta då de stora turistströmmarna orsakar skador på den fysiska miljön (Meethan, 2001, s. 142; Orbasli, 2000, ss. 58-60). Vi upplever en medvetenhet om detta problem hos beslutsfattare i Dubrovnik. Trots detta anser respondenterna på Agency for Physical Planning att riktlinjer för besöksantalet inte är en realistisk åtgärd i dagsläget: *but now we have no choice, now for this time it's okay but maybe in the future we have to fix all those cruisers and to protect our old city and our maritime...* (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Respondenterna på Institute for the Restoration (Intervju, 25/4-2008) uttrycker en önskan om att gå ifrån massturismen till en mer kvalitativ turismutveckling. I den nuvarande situationen är de dock beroende av inkomsterna som turismen genererar för att kunna färdigställa restaureringen efter jordbävningen och kriget. Detta tyder på att den ekonomiska utvecklingen och turismutvecklingen av Dubrovnik prioriteras före bevarandet av kulturarvet, åtminstone i detta specifika avseende. Uppfattning om turismens negativa och positiva aspekter styrker detta (Dumont, et al., 2005). Valen som staden kontinuerligt gör i dessa frågor tyder på svårigheterna med att balansera processer för bevarande och utveckling.

8.2 Dubrovnik som helhet. Ett tusenbitarpussel?

8.2.1 Snabba lösningar och långsiktig planering

I nuläget byggs en ny internationell hamn i Dubrovnik som ska kunna ta emot fler och större båtar. I denna del av destinationsutvecklingen beaktar Dubrovnik inte konsekvenserna av att använda sig av så kallade quick fixes. Enligt Agency for Physical Planning (Intervju, 24/4-2008) har staden dock inget val eftersom de saknar industri och turismen är deras huvudsakliga inkomstkälla. Problemet med den nya hamnen är de stora båtar som utgår från Karibiska havet. De för med sig alger och fiskar som förstör floran och faunan i vattnet runt Dubrovnik. Enligt Institute for the Restoration (24/4-2008) kommer byggandet av hamnen, som väntas vara färdig inom två år, att kortsiktigt stärka ekonomin och bidra med

turismintäkter. I det långa loppet kommer hamnprojektet dock att innebära negativa ekonomiska och rumsliga konsekvenser då Dubrovnik måste tackla problemet med miljöförstöringen till följd av den nya hamnen. En indirekt konsekvens av den nya hamnen är även ett ökat antal kryssningsresenärer. Detta utgör en motsägelse i och med att denna grupp inte bidrar till ekonomin i form av intäkter från hotellnätter. Samtidigt är det antalet hotellnätter som Tourism Board använder som måttstock för turismantalet (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Detta tyder på att stora projekt som kostar mycket pengar har kortsiktiga ekonomiska konsekvenser.

Många infrastruktursatsningar i staden, på flygplatsen och motorvägar, visar att dock Dubrovnik som stad försöker balansera resurser för turister och invånare och satsa på långsiktiga projekt. Infrastruktursatsningar som dessa är positiva för destinationer som vill vara framgångsrika. Dessa åtgärder kan dock även ha negativa konsekvenser för invånare i staden då de vid tillfällena tvingats lämna sina hus som rivits till följd av trafikprojekt (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Motsättningen uppstår mellan individuella intressen och infrastrukturprojekt för att invånarnas livssituation ska förbättras. Det är dock viktigt att ta hänsyn till invånarnas åsikter då de är grundstommen i platsers utvecklingspotential (Garcia et al., 2008, s. 98). Detta var något som Institute for the Restoration (25/4-2008) tog upp under intervjun, samtidigt framhöll de att det är the City of Dubrovnik och de professionella som har det sista ordet i dessa frågor, och det yttersta ansvaret för att balansera motsättningen. Problemet ovan är ett tydligt uttryck för en motsättning mellan aktörer i destinationsutveckling.

8.2.2 Iscensättning – Ett spel för galleriet?

Iscensättning av kulturarv för turister rör en annan aspekt av motsättningen mellan bevarande och utveckling (Orbasli, 2001, ss. 16-18). Motsättningen uttrycks genom en konflikt mellan olika intressen. Detta kommer fram i ett exempel då Tourism Board hade beslutat att dekorera en kyrka med en sorts blommor som experter hävdade inte var tidstypiskt för den epok då kyrkan byggdes (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Denna typ av motsättning grundar sig i en kamp mellan vad som är äkta och hur det tolkas (Richter i Pearce & Butler, 1999, s. 118). Anledningen till att experterna protesterar mot handlingar av detta slag kan vara att de är medvetna om vad en iscensättning för turismen kan innebära för staden i det långa loppet. Riskerna innefattar faran att lyfta fram en förenklad bild av kulturarvet vilket leder till

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

konsekvenser för lokalbefolkningen. Dessa erbjuds därmed en stereotypifierad bild av kulturen att identifiera sig med (Braunerhielm, 2002, s. 38).

Iscensättning för turismen kan även leda till att bevarande tar utgångspunkt i att öka turismen på platsen. Om bevarandet tar utgångspunkt i turisterna i stället för kulturen leder detta till att en oönskad sorts turister attraheras (Orbasli, 2000, s. 132). Både Institute for the Restoration och Tourism Board eftersträvar att attrahera turister som är genuint intresserade av kulturarvet (Intervju, 24/5-2008; 25/4-2008). I och med iscensättningen gör de precis tvärtom då den presenterar en falsk bild av kulturen.

8.2.3 Åretruntturism på gott och ont

Turismtillströmningen i Dubrovnik karakteriseras av en stark säsongsbetoning. Under sommarmånaderna är den gamla staden full med turister medan den nästan är öde under vintern (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). En svårighet som Institute for the Restoration stöter på i sitt arbete med restaureringen av Dubrovnik är att de under sommarmånaderna samt under nyårshelgen blir begränsade i sitt arbete på grund av alla turister:

In the summer when it's high tourist season, the town is packed with tourists. 15 of June to 15 September you cannot do anything because it's very loud. And we have some more problems during the New Year. Big festivities in the town. [...] This is a very small town and we are pleased when there are not so many tourists, at least in the winter something can be done. (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008)

De är dock medvetna om stadens beroende av turisminkomster och uttrycker att det finns en motsättning. Institute for the Restoration får sina ekonomiska medel indirekt från turismen. Turisminkomsterna är en förutsättning för deras fortsatta kontinuerliga restaureringsarbete (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Om vinterturismen utökas och antalet turister växer året runt kommer Institute for the Restoration dock få ännu större problem med att få tid och plats för restaureringsarbetet. Detta sätter käppar i hjulet för deras restaureringsarbete.

Flertalet forskare lyfter fram de negativa konsekvenserna av säsongsbetoningen såsom arbetslöshet och underutnyttjande av resurser (Deegan & Dineen, 1997; Jeffries, 2001; Leask

& Yeoman, 1999). Tourism Board vill motverka detta genom att göra Dubrovnik till en åretruntdestination. *...main goal is to get tourism all year around since its nice weather in the winter* (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Med tanke på att Dubrovnik är en stad med ett kulturarv som är i behov av en kontinuerlig restaurering är det inte optimalt att utöka säsongen och antalet turister eftersom detta ytterligare begränsar deras möjlighet till restaurationsarbete. Denna problematik leder till en ond cirkel. Ökad turism leder till ökade intäkter till restaurering. Ökad turism sätter dock begränsningar i restaureringsarbetet genom trängsel i den gamla staden.

8.2.4 *Insiders vs. Outsiders*

I Dubrovnik är flera företag, till exempel restauranger och affärer, i den gamla staden registrerade på annat håll än i Dubrovnik (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Dessa kan ses som outsiders då deras främsta intresse är ekonomiskt. Utländska privata aktörers etablering resulterar i att de pengar som turisterna spenderar i deras verksamhet inte leder till intäkter för den lokala ekonomin. Trots detta vill Tourism Board locka till sig stora affärskedjor som nödvändigtvis inte kommer att registrera sig lokalt. Vidare blir även vissa företag subsidierade av staten efter kriget vilket innebär att deras skatteintäkter går förlorade (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Detta tyder på att det vore bättre för Dubrovnik om de uppmanade invånarna till lokalt ägande av affärsrörelser. Dels för att förhindra att ekonomiska medel flyr destinationen, dessutom kan de lokala ägarna ses som insiders vilket i det långa loppet är viktigt för Dubrovnik då de är måna om staden och dess utveckling. Den ökade satsningen på outsiders visar att det finns en tendens till att prioritera quick fixes framför långsiktighet.

8.2.5 *Resursfördelning mellan tillfälliga och permanenta invånare*

En rumslig aspekt, som framkom vid vår observation (22-28/4-2008), av den gamla staden visar att det finns en obalans i resursanvändandet mellan permanenta invånare och turister. Detta följer inte vad den rådande synen på destinationsutveckling rekommenderar. Till exempel fann vi vid vår observation (22-28/4-2008) endast ett fåtal mataffärer eller affärer för dagligvaruhandel inom murarna. Störst utbud finns det av souveniraffärer, restauranger och caféer som främst finns till för turisterna. Även Agency for Physical Planning har uppmärksammat detta problem: *And the problem in the old town is that everybody opens souvenir shops. The people that live in the old town they don't have shops for food, only one or two shops. They don't have nothing* (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Denna åsikt delar de med Institute for the Restoration:... *there is no if you walk inside the*

historical center you will not find anything else only souvenirs, restaurants or cafés. Very few shops for food only one, I think two of them. (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Denna åsikt delas dock inte av Tourism Board som anser att det finns tillräckligt med affärer för lokalinvånarna. De anser att invånarnas klagomål endast beror på att de är bekväma (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). En motsats till detta är att de har startat en förskola i ett nyrenoverat hus innanför stadsmurarna, vilket efterfrågades av lokalinvånarna (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Satsningen på en förskola tyder på att Dubrovnik försöker att jämna ut den obalans vi uppmärksammat genom att satsa på utveckling för dess permanenta invånare.

8.3 Dubrovnik som social spelplan

8.3.1 Världskulturarvets förutsättningar

Då delar av Dubrovnik är klassat som världskulturarv uppstår speciella förutsättningar vid utveckling. För att bygga nytt inom det UNESCO listade området krävs speciella tillstånd från Zagreb (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Detta är en byråkratisk och tidskrävande process vilket hämmar utvecklingen av staden. Inom murarna är reglerna och restriktionerna än hårdare för Dubrovnik att förhålla sig till. För ombyggnad krävs speciellt tillstånd som utfärdas av National Government of Croatia (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). För Dubrovnik är det viktigt att bevarandet sker på rätt sätt så att inte kulturarvsvärdet går förlorat och staden riskerar att bli bortaget från UNESCOs världskulturarvslista. Detta skulle leda till negativa konsekvenser för dem då de i dagsläget får gratis marknadsföring genom att vara med på listan (Hall, 2000, ss. 119-120).

Dubrovnik är en levande stad med många invånare som kräver utveckling av stadsmiljön (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Enligt Howie (2005) är det viktigt att det naturliga och kulturella arvet kompletteras med kvalitet och utrustning som möter internationell standard (s. 238). I och med att Dubrovnik är en historisk stad med ett världskulturarv innebär denna utveckling tröga processer: *Conservation is our reality, have to keep the monuments and history but also aware that in some way it also slow down the development in a way.* (Intervju, Tourism Board, 24/4-2008). Resonemanget tydliggör det som forskning inom destinationsutveckling hävdar, nämligen att utveckling i historiska städer är mer komplicerad än i andra destinationer.

8.3.2 Den dyra gamla staden

The square meter in the old town are astronomic rising up (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Citatet uttrycker en motsättning som kan kopplas till regenerering av den gamla staden som distrikt. Detta yttras i Dubrovnik genom att den gamla staden har förlorat lokalinvånare till följd av de dyra bostadspriserna. Detta hävdar även Agency for Physical Planning: *If you want to buy a flat there it's for sure very expensive* (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Idag är prisnivån i staden väldigt hög, Dubrovnik är den dyraste staden att bo i runt Medelhavet. Prisenivån är anpassad efter turisterna och inte invånarna då dessa inte tjänar så mycket i förhållande till prisnivån (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Numera bor det inte ens hälften så många invånare i den gamla staden jämfört med innan krigets utbrott 1991, 1500 respektive 4000 (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). En anledning till utflyttningen är de höjda priserna då lägenheter säljs till utländska investerare. Vissa kroater har valt att lösa sina finansiella bekymmer genom att sälja sina lägenheter dyrt till utlänningar. Det är därför många kändisar och rika personer som köper lägenheter i gamla staden vilket gör att den blir underbefolkad vissa delar av året. *For rich people it's popular* (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Regenereringen har dock inte, som teorin menar att den gör, lett till ökad modernitet i gamla staden: *...at the moment it not so much attracts local people to live and maintain the buildings.* (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Bristen på modernisering resulterar även i att de unga Dubrovnikborna hellre söker sig till de mer moderna lägenheterna utanför centrum (Intervju, Institute for the Restoration, 25/4-2008). Detta förstärker ytterligare det faktum att den gamla staden inte är anpassad för lokalinvånarna. Turismen och investerare prioriteras på bekostnad av dem.

8.3.4 Turismens konsekvenser för invånarna

Förutom dyra bostadspriser har turismen andra konsekvenser för invånarna i Dubrovnik. Stora turismmassor kan ses som en slags social nedsmutsning. Det kan orsaka problem då lokalinvånarna kan känna sig överväldigade av det stora antalet turister. En känsla av att staden har tagits över av turisterna och att lokalinvånarnas behov har blivit åsidosatta, kan infinna sig (Meethan, 2001, s. 143). Institute for the Restoration (25/4-2008) påtar detta problem genom att peka på att lokalinvånarnas möjlighet att påverka är liten på grund av turismens betydande ställning. Problemet uppmärksammade vi även under våra observationer (22-28/4-2008). Många av de personer vi kom i kontakt med i butiker och på restauranger var

inte service inriktade. Vi fick uppfattningen att majoriteten inte trivdes med sin arbetsroll som servicemedarbetare inom turismbranschen. För att uppnå en hållbar utveckling i en stad är det dock viktigt att invånarnas attityder är positiva och att de känner en delaktighet i utvecklingen (Garcia et al., 2008, s. 98). Något som inte är uppenbart i Dubrovniks fall.

Det slutliga ansvaret för hanteringen av denna motsättning ligger på staden. De ska säkerställa att den gamla staden blir organiserad för turister och för invånare. Denna aspekt tar respondenterna upp då de hävdar att Dubrovniks invånare i vissa fall åsidosätts på grund av att staden är beroende av turismens inkomster. *The development is not strong and we have to get all those tourists, To earn some money and then we can say stop.* (Intervju, Agency for Physical Planning, 24/4-2008). Turismen i den stora omfattningen är med andra ord ett nödvändigt ont för att främja den ekonomiska utvecklingen i Dubrovnik. Dessutom uttrycker detta resonemang på nytt den kortsiktiga inställningen till utveckling som finns och som denna analys på flertalet ställen har påvisat: Utveckla idag bevara imorgon.

9. Slutsatser och Diskussion

Vi kommer här att presentera uppsatsens resultat för Er genom att sammanföra våra teoretiska slutsatser med analysen. Vi kommer även att ge förslag och visa på vilken betydelse resultatet har för andra historiska städer.

9.1 Det teoretiska gapet

Denna undersökning har behandlat motsättningen mellan bevarande och utveckling i Dubrovnik. Den har identifierat och analyserat ett antal aspekter av motsättning mellan bevarande och utveckling som uppstår i en historisk stad. De slutsatser som framkommit ur det teoretiska underlaget kan på flera punkter jämföras med den empiriska analysen. Analysen av Dubrovnik har visat att de utvecklings- och bevarande aspekter destinationsutvecklingsteorin lyfter fram är tydliga i staden. Å andra sidan lyfter teorin inte fram alla de aspekter av motsättningen som vi funnit genom analysen. I flertalet fall är dessutom motsättningen mellan bevarande och utveckling långt mer multidimensionell och komplicerad än vad teorin har låtit visa. Detta kan bero på det vi påpekat i problematiseringen, nämligen att inga direkta studier är funna mellan motsättningen av bevarande och utveckling. Valet av ämne motiverade vi genom att vilja identifiera detta gap och teoriavsnittet bekräftade att det existerar. I föregående analys kunde vi se att motsättningen mellan bevarande och utveckling är flersidig samt att de olika aspekterna av den överlappar varandra. Den är inte alls så enkelspårig som teorin låtit visa. Vi kan därför hävda att denna uppsats har tillfört en initierad diskussion rörande motsättningen. Fallstudien av Dubrovnik fick statuera exempel för- och belysa denna motsättning som likväl kan vara påtaglig i liknande destinationer.

Om vi går tillbaka till de frågor som ligger till grund för undersökningen ska vi här lyfta fram de viktigaste slutsatserna om vad detta gap består i. Frågeställningarna löd:

- ❖ Hur tydliggörs aspekterna av motsättningen mellan utveckling och bevarande i Dubrovniks urbana miljö?
- ❖ Hur yttras motsättningen bland olika aktörer inom Dubrovnik som destination?

9.2 Motsättningen öga mot öga

Undersökningen i Dubrovnik visar att ett antal aspekter av motsättningen är påtagliga. Dessutom uttrycks de hos de olika aktörerna på flera punkter. Till att börja med har vi kunnat se att den snabba återuppbyggnaden av staden efter Jugoslavienkriget har lett till

konsekvenser för stadens permanenta invånare. Genom att Dubrovnik prioriterade den ytliga restaureringen av gator och rum kunde turisterna lockas tillbaka snabbare än om staden hade börjat med restaurera insidorna av husen. Konsekvensen för invånarna blir uppenbar genom att de tvingats vänta med att få tillbaka sina lägenheter. Det är påtagligt att de områden där turisterna rör sig prioriteras. En viktig slutsats i detta är att det som byggs upp för turisterna genom restaurering, får en iscensatt och onaturlig prägel. Risken med detta är att det verkliga historiska värdet av byggnaderna går förlorat. Motsättningen består i att det fysiska bevarandet av staden har gjorts i syfte att främja en ekonomisk utveckling genom turisttillströmning på bekostnad av invånarnas levnadsförhållande. Vi anser att vi här har belyst en punkt som inte tidigare nuddats inom turismforskningen. Förklaringen till detta kan vara att det är komplicerat att sammanföra den fysiska aspekten av bevarandet med en ekonomisk utveckling av den totala destinationen. Det är tänkbart att svårigheten orsakas av avsaknaden av mätverktyg för att beräkna eller påvisa konsekvenser av denna relation. Kan denna avsaknad vara typisk för Dubrovnik, som inte nått sina ekonomiska mål vad gäller utökad turism? Eller är det något som även andra historiska städer saknar?

En annan motsättning mellan bevarande och utveckling uttrycks genom svårigheten att få turister och invånare att dela samma stadsrum. Stadens fysiska kapacitet sätter, i och med muren, begränsningar för hur många som kan vistas i staden på samma gång. Den säsongsbetonade turismen är nära sammanlänkad med denna fysiska begränsning. Det är tydligt att Dubrovnik saknar riktlinjer för hur många människor som samtidigt kan vistas innanför ringmuren. En av intervjurespondenterna uttryckte denna avsaknad medan en annan ansåg att det fanns utrymme för långt fler turister. En slutsats är att det existerar delade meningar i frågan. Det är däremot tydligt att de ekonomiska intäkterna från turisterna prioriteras. Staden har inte råd att begränsa antalet besökare i nuläget. Utifrån detta kan vi dock hävda att Dubrovnik är i behov av riktlinjer för att kunna kontrollera sin egen framtida utveckling. Med stadens planer på ökad turism i åtanke blir detta särskilt viktigt. En utökad turistsäsong kan ha positiva konsekvenser för staden genom att det skapar fler arbetsmöjligheter. I Dubrovniks fall finns det dock en viktig negativ aspekt som bör beaktas om turismsäsongen utökas. Den kontinuerliga restaureringen av byggnader hindras redan nu av turismströmmar under högsäsongen. Om turismsäsongen utökas försvåras detta arbete allt mer. Konsekvensen blir att bevarandet av byggnader kommer på efterkälken. Detta torde även gälla andra liknande destinationer med ringmur. Trots att teorin uttrycker det komplicerade förhållandet mellan invånare och turister nuddar den inte den aspekt av motsättningen som vi

anser oss ha belyst. Det finns här ett behov av att närmare undersöka säsongsrelaterad turism i ringmursstäder.

Teorin uttrycker svårigheterna i att balansera resursfördelning samt att tillgodogöra olika gruppers intressen. Den belyser även vikten av långsiktiga satsningar på infrastruktur och invånare i staden. I Dubrovnik däremot, finns det exempel på flertalet kortsiktiga lösningar. I stället för att satsa på långsiktig ekonomisk utveckling och bevarande prioriteras en snabb turismutveckling. Den nya hamnen utgjorde ett tydligt exempel på detta. Undersökningen visade däremot att det på många håll finns exempel på motsatsen. Vissa infrastruktursatsningar i staden har direkt positiva konsekvenser för både invånare och turister. Det faktum att staden gärna lockar till sig internationella affärskedjor är även det exempel på quick fixes som främjar en snabb ekonomisk utveckling på bekostnad av långsiktighet. Det finns en uppenbar konsekvens av detta som innebär att de ekonomiska medlen inte stannar i lokalsamhället. En positiv konsekvens av externa ägare är att staden blir mer attraktiv att vistas i för besökare då shoppingmöjligheterna utökas. Denna aspekt av motsättningen leder dock till att besökarnas pengar hamnar i de internationella aktörernas fickor och gynnar därmed inte direkt den lokala ekonomin.

Ytterligare en motsättning framkom genom analysen av den rumsliga aspekten av bevarande och utveckling och uppstår i och med skapandet av distrikt för turister i den historiska staden. Återigen uttrycker detta hur mångfacetterad motsättningen mellan bevarande och utveckling är samt hur svårt det är att balansera processerna dem emellan. Konsekvenserna av att den gamla staden blivit ett turismdistrikt är tydliga. En dominans av turistrelaterad shopping, brist på matvarubutiker, dyra bostadspriser samt ett produktgörande av den historiska staden är några av dem. Staden kan påverka de två förstnämnda konsekvenserna genom att rikta resurser till invånare. De två sistnämnda är dock svårare att åtgärda. Detta eftersom regenerering och kommodifiering av platser i sin tur är konsekvenser av underliggande samhällskrafter. Dubrovnik, som den historiska destination den är, borde dock fokusera på att förhindra att lokalbefolkningen tvingas ut från den gamla staden. I och med att detta sker förloras en del av platsens äkthet. På lång sikt kan detta minska stadens attraktivitet. Detta är ett fenomen som går att se även i andra historiska städer. Ett exempel på detta är Venedig. Där undviker som bekant lokalinvånarna att vistas i det historiska centrum på grund av turisterna. Vi har genom intervjuerna märkt tendenser till en liknande utveckling i Dubrovnik.

En intressant aspekt som framkommit i analysen är att motsättningen mellan bevarande och utveckling i Dubrovnik uttrycks olika beroende på vem som tillfrågas. The Institute for Restoration ser gärna att bevarandet av den fysiska miljön går före turistmassorna och har farhågor för vad en utökad turistsäsong skulle innebära för deras restaureringsarbete. Tourism Board å andra sidan, prioriterar ekonomisk utveckling av staden genom att arbeta för att öka antalet turister samt att utöka säsongen. Agency for Physical Planning är medvetna om vikten av att bevara både den naturliga och materiella miljön. De accepterar dock att en rad quick fixes görs för att främja en snabb utveckling varpå ett mer långsiktigt planeringsarbete kan påbörjas. Trots att the City of Dubrovnik utgör en instans som borde arbeta för gemensamma mål, har de olika institutionerna olika syn på bevarande och utveckling av staden. Av detta drar vi slutsatsen att förhållandet mellan insiders och outsiders inte är självklara. Vi har sett att outsiders och insiders förekommer inom en och samma aktörsgrupp. Även denna slutsats handlar om en motsättning mellan stadens fysiska bevarande och den ekonomiska utvecklingen. Det blir extra intressant att se att det finns en outtalad motsättning mellan de olika aktörerna som den berör.

De generella slutsatserna i denna undersökning pekar i samma riktning. Det förekommer svårigheter att balansera processer för utveckling och bevarande. I flertalet fall prioriteras den kortsiktiga ekonomiska utvecklingen på bekostnad av det fysiska och sociala bevarandet av kulturarvet i ett långsiktigt perspektiv. Samtidigt har vi påvisat att det finns en överhängande risk att historiska städer bevarar för mycket av sitt kulturarv genom att iscensätta för turisternas förväntningar. Situationer som uppstår till följd av svårigheter i att balansera utveckling och bevarande uttrycker en slags moment 22 problematik. Detta uttrycks exempelvis genom att fler turister genererar större intäkter samtidigt som det krävs större utgifter för underhåll och bevarande. Vilka beslut som än fattas, vad som än prioriteras i utvecklings- och bevarandearbete, har det oundvikligen positiva konsekvenser för vissa aktörer och negativa för andra. Motsättningen uppstår till följd av deras skiftande mål och intressen.

Utmaningen för Dubrovnik samt andra destinationer av dess slag, ligger i att i största möjliga mån optimera resurser för utveckling och bevarande. Dels på grund av att det kanske saknas tydliga konsekvensanalyser av strategiska utvecklingsplaner för destinationer. Dels finns det inga recept på framgång. Destinationsutveckling innefattar en rad olika inblandade aspekter som omöjligt kan skiljas från varandra. Uppsatsen har visat att detta blir ännu svårare för historiska

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

städer som destination. Har dessa som en gemensam nämnare att de saknar en vågskål som kan mäta olika konsekvenser samt gör avvägningar i frågor rörande bevarande och utveckling? Något som historiska städer bör vara medvetna om är att den ekonomiska vinsten av en direkt turismsatsning inte kan vägas mot ett förlorat historiskt värde.

10. Avslutning

Vi vill här binda ihop undersökningen genom att lyfta fram de viktigaste lärdomarna samt hur de bidragit till forskningsfältet. Vi reflekterar över vår uppsats samt ger Er förslag på vidare forskning och uppsatsämnen.

Denna uppsats har berört ett antal viktiga frågor inom destinationsutveckling av historiska städer. En viktig slutsats är att ett stort antal besökare kan vara positivt för ekonomin kortsiktigt. Långsiktigt kan det dock leda till en ond spiral då ett stort antal besökare ger upphov till större kostnader för underhåll och restaurering. Historiska städer har vuxit inom turismmarknaden och turismens ekonomiska bidrag har stor betydelse för dem. En generell slutsats är att stadens äkthet går förlorad om besöksantalet blir för stort. En viktig fråga är därför hur äktheten inom historiska städer kan vidmakthållas om utgångspunkten för bevarandet av dem är att locka till sig flera turister?

Uppsatsen har bidragit med ytterligare en diskussionspunkt inom destinationsutvecklings- och turismforskning. Vi har ur ett nytt perspektiv belyst processer för bevarande och utveckling i historiska städer. Det finns dock ett antal punkter där det teoretiska gapet skulle kunna kompletteras. Vi anser därför att vår undersökning ger ett antal möjliga ingångar till vidare forskning. Det skulle till exempel vara intressant att undersöka invånarnas synvinkel på motsättningen i den historiska staden. Invånarnas attityd till och uppfattning om turisternas närvaro är av största vikt för att en destination ska bli långsiktigt hållbar. Det skulle även vara intressant att utreda hur en ringmursstad kan balansera en fysisk begränsning och en optimerad ekonomisk vinning.

Våra slutsatser är baserade på undersökningens resultat och inte på vår egen förförståelse. Innan vi startade uppsatsprocessen hade vi genom vår förförståelse väntat oss att finna en motsättning mellan bevarande och utveckling i historiska städer. Vi hade däremot inte väntat oss att motsättningen skulle yttra sig så tydligt. Dessutom visade det sig att motsättningen är mer komplicerad än vad den rådande forskningen låtit visa. Vi har genom denna studie fått insikt i vikten av att ha en fungerande organisation för destinationsutveckling. Detta för att på bästa sätt balansera de olika processerna och viljorna som ryms inom ramen för den. Destinationer kan inte fly undan det faktum att turismen idag och framöver kommer att fortsätta påverka världens attraktiva platser, därför måste de ta sig an denna utmaning. I vår framtida arbetsroll inom turismindustrin kommer vi att ta med oss denna kunskap. Vi har

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

genom undersökningen fått en djupare förståelse för ämnet och hoppas att den bidrar med samma lärdom till de yrkesprofessionella, de forskare och studenter som tar del av den.

Källförteckning

Angeles Oviedo-Garcia, M., Castellanos-Verdugo, M. and Martin-Ruiz, D., (2007), Gaining Residents' Support for Tourism and Planning. *International Journal of Tourism Research*, Int. J. Tourism Res. 10, 2008, 95-109.

Baum, T., (2000), Dokumentation av konferensen. *Destinationsutveckling- planering, implementerin och effekter*. ETOUR European Tourism Research Institute

Braunerhielm, L., et al., (2002), *Kulturarvet som resurs för regional utveckling* Umeå Universitet. Cerum Working Paper 49. 29-45.

Bryman, A., (2001), *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber.

Creighton, O., (2007), Contested Townscapes: the walled city as a world heritage. *World Archaeology*. 39:3, 339-354.

Deegan, J. & Dineen, D. A., (1997), *Tourism Policy and Performance. The Irish Example*. Cambridge University Press: Cambridge

Dubrovnik stads hemsida. Tillgänglig: <http://www.dubrovnik.hr/web_grad_eng/city.htm>. (Läst 2008-04-15)

Dubrovnik, Thesaurum mundi, Croatia., (2008), Broschyr: Dubrovnik Tourist Board

Dumont, E. Ruelle, C., Teller, J., (2005), *Pro-active management of impact of Cultural Tourism upon Urban Resources and Economies. Multi- Dimensional matrix gathering of impacts, methods and policy measures*. European Commission: Sixth framework programmes, Programme of research

Ek, R. & Hultman, J., (2007), Produktgörande av platser – En introduktion. I *Plats Som Produkt*. Studentlitteratur

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

Garcia. M., Verdugo. M., Martin-Ruiz. D., (2008), Gaining Residents' Support for Tourism and Planning. *International Journal of Tourism Research*, Volym 10 . Nummer 2. ss. 95-109.

Hall, C. M., (2000), *Tourism planning. Policies, Processes and Relationships*, Pearson Education Limited: Malaysia

Hall, T., (2006), *Urban Geography*, 3rd edition, Routledge: Oxon

Hjalager, A-M., (2007), Stages in the economic globalization of tourism, *Annals of Tourism Research*, Vol. 34, No. 2, 2007 ss. 437–457

Howie, F., (2005), *Managing the Tourist Destination*. Thomson Learning: London

ICOMOS, (1999), *International Cultural Tourism Charter Managing Tourism at Places of Heritage Significance*. International Council Of Monuments and Sites

Jefferies. D., (2001), *Governments and Tourism*. Reed Educational and Professional publishing Ltd: Oxford

Jelincic, D. A., (1999), *Tourism, Heritage and Globalization*. Tillgänglig: http://www.inst.at/studies/s_0604_e.htm (Läst 2008-04- 17)

Johns, N. & Mattsson, J., (2005), Destination development through entrepreneurship: a comparison of two cases. *Tourism Management* 26, 2005, ss. 605-616

Khalid Zakaria El Adli Imam. Globalization Vs. Sustainable Tourism: An Approach to Planning Tourism Destinations in Coastal Areas ElAdli Imam & Bashandy, Globalization Vs. Sustainable Tourism, 39th ISoCaRP Congress 2003

Kindersley-bok, (2006), *Kroatien*. Första klass reseguider. Streiffert Förlag AB: Stockholm

Kotler, P., (1993), *Marketing Places*. The Free Press: New York

Kroatiens hemsida. Tillgänglig: http://croatia.hr/English/O_Hrvatskoj/Informacije.aspx.

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

(Läst 2008-04-15)

Kuban, D., (1978), 'Conservation of the historical environment for cultural survival' in R. Holod (ed.) *Conservation as Cultural Survival*, Istanbul: The Aga Khan Awards for Architecture.

Kvale, S., (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur.

Landry, C., (2004), *The Creative City – A toolkit for urban innovators*. Earthscan: London

Likorish. L. J., (1994), *Developing Tourism Destinations- Policies and Perspectives*. Anthony Rowe Ltd: Wiltshire

Meethan, K., (2001), *Tourism in global society: Place, culture, consumption*. Palgrave: New York

Nationalencycledin. Tillgänglig:

<www.ne.se>

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=156880&i_word=Dubrovnik>. (Läst 2008-04-15)

<http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=0299170&i_word=ringmur> (Läst 2008-05-05)

Nilsson, J-H., (2007), Taggtråd, betong och Spreewaldgurkor- Historiebruk kring den synliga och osynliga Berlinmuren, I Ek, R. & Hultman, J., (2007), *I Plats Som Produkt*. Studentlitteratur

Orbasli, A., (2000), *Tourists in Historic Towns – Urban Conservation and Heritage Management*. E & FN Spon: London

Pearce, D.G., (2001), An Integrated Framework for Urban Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, 2001, No. 4, ss. 926–946.

Richters, L., (1999), The Politics of Heritage Tourism Development. I Pearce, D.G & Butler,

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

R.W. 1999 (ed.) *Contemporary Issues in Tourism Development*. Routledge: London.

Robinson, M & Boniface, P., (1999), *Tourism and Cultural conflicts*. CAB International: Oxon

Shaa, S., (2004), The researcher/interviewer in intercultural context: a social intruder! *British Educational Research Journal*, 2004, volym: 30 ss. 549-575

Sharpley, R. & Telfer, D., (2002), *Tourism and Development – Concepts and Issues*. Frankfurt Lodge: Clevedon

Timothy, D. J. & Boyd, S., (2003), *Heritage tourism*. Pearson Education Limited: England

UNESCO. Tillgänglig:

<<http://www.unesco.org>>

<<http://www.whc.unesco.org/en/list/95>>

<http://www.whc.unesco.org/archive/advisory_body_evaluation/095.pdf> (Läst 2008-04-20)

United Nations World Tourism Organization. Tillgänglig:

<http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/barometer/UNWTO_Barom08_1_excerpt_en.pdf>.

<<http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm>>. (Läst 2008-04-30)

Visit Croatia, Destination Kroatien Tillgänglig: <<http://www.visitcroatia.nu/default2.asp>>.

(Läst 2008-04-15)

Visit Dubrovnik, Destination Dubrovnik. Tillgänglig:

<<http://www.visitdubrovnik.hr/about/index.php?menu=2&>>. (Läst 2008-04-30)

Weaver, D.B., (1998), *A broad context model of destination development scenarios*. School of Tourism & Hotel Management, Griffith University Gold Coast Campus, PMB 50 Gold Coast Mailing Centre, Queensland 9726, Australia Received 14 July 1998; accepted 11 January 1999. Available online 28 February 2000

Utveckla idag Bevara imorgon, - Ett hot mot den historiska staden som destination, Eklund, Lundberg, Mäkitalo

Muntliga källor

Jemo Ivanka, Head of Institute for the Restoration of Dubrovnik, tolken Maro Bijelic samt stadsarkitekten Andrija Tolja. 2008-04-25

Madiraca Maja, Head of Agency for Physical Planning, Urbanisation and Environmental Protection, samt tre av hennes assistenter. 2008-04-24

Tepsic Jelka, Director of Dubrovnik Tourism Board och ansvarig för Public Relations Maja Milovic. 2008-04-24

Bilaga 1 Intervjuguide

Gemensamma frågor:

Please tell us about yourself your background, education, how you ended up working here?

What are your functions/main responsibilities in the municipality/council?

Tell us about your normal working day.

What does the word conservation mean to you?

What does the word development mean to you?

Are there any special restrictions for shops or restaurants that want to open in the old town?

How many people live within the walls?

What is the capacity of the walls?

Economic:

Where do you receive the funding for destinations development projects?

Are there any projects for destination development taking place in the city at this moment?

Can you tell us about that?

How large percent of the community incomes are generated from tourism?

-What services are included in this figure?

Spatial:

What is the most attracting thing about Dubrovnik, to a tourist?

If you compare the old town today with 10 years ago, what changes have been made in the physical environment?

Social/Residents:

What is the most attractive thing about living in Dubrovnik?

What are the living conditions like concerning: property prices: modern/old buildings and facilities?

Does the cultural heritage affect the daily life of the residents?

Inriktningsfrågor:

Agency for Physical Planning:

The bridge by the new port of Dubrovnik, when was it build and what was the architectural purpose with it?

Have you restored everything from the war or have you saved any damages to be viewed?

Where are the big Hotels located? Is this a strategic decision?

-Where do most of the charter tourists stay?

Tourism Board:

What is the main role of the community council in tourism development?

Can you tell us about the tourism development in Dubrovnik over the past 10 years?

-What do you think about this development?

What's your opinion about tourism in Dubrovnik today?

- Are there any negative sides to the tourism in Dubrovnik

What is your belief about the residents' attitude towards tourism?

Are there any non governmental organisations in Dubrovnik who makes their voice heard in some positive or negative matters concerning tourism?

Are there any collaboration/cooperation connections between public and private groups in D?

- Formal/informal?

How big of a difference is there in tourist crowds comparing summer and winter season?

Institute for the Restoration of Dubrovnik:

What different organisations are involved in the restorations?

What part does the city council play in the conservation of the cultural heritage?

What does the restoration involves today?

- Is it still restorations from the war?

- Is it an ongoing process or do you se an end to the process?

What is the difference between restoration projects today and before the war?

Bilaga 2 Karta över observationsområdet

Observationsområden inringade på kartan

